

პარტახი

I

რალაც გამოურკვეველი სევდა შემოგაწვებათ გულზე, როცა სოფელ ...ში ერთ ყრუ მიდამოს გაუვლით მახლობლად: ტყით დაჩრდილული ფერდოს ძირში, რომელსაც პატარა ჩქრიალა მდინარე ჩაუვლის ახლო, დგას ფიცრული სახლი, რომლის სახურავი თითქმის სულ ჩანგრეულა, უსახურაოდ დარჩენილი კედლები სტიქიონთ ძალით გაშავებულა, აქა-იქ ღოჯებში ცოტათი დამპალა კიდეც, ხავსი მოჰკიდებია, სუროთი მოზარდულა. დანარჩენი შენობები ზოგი, ეტყობა, წაულიათ და ზოგი კი, მაგალითად, ფაცხა, საძროხე და მისთანა წვრილმანები დამპალა და დაღეწილა. ჭიშკრიდან და ეზოს ღობიდან მხოლოდ აქეთ-იქით გადაზნექილ - გადმოზნექილი ურთხლის ბომები და სარები დარჩენილა. ეზო ტევრად გადაქცეულა, ბარდ-ეკალს მოუცავს, ნორჩი ხეხილები - ლეღვი, ატამი, ბია და სხვა - საქონელს დაუმტვრევია და გაუფუჭებია. სულ მთლად აქაურობა სამარისებურ მყუდროებას მოუცვამს. იმ სოფლის ხალხი, მეტადრე ქალები და ბავშვები, როცა გაივლიან ამ ყრუ მიდამოს სიახლოვეს, შეაფურთხებენ, თვალს მორიდებენ და წმინდა გიორგი, შენ დამიცევიო, იტყვიან პირჯვრის წერით.

პირველად რომ ამ მიდამოს ნახავთ, ნაღვლიანი ფიქრი და კითხვები გებადება: ერთ დროს აქ ადამიანს უცხოვრია, უმოქმედია, ცდილა თავისი ცხოვრების გაუმჯობესებისთვის, უშენებია, უმამულებია აქაურობა. რა იქნა ეს ადამიანი? ნუთუ გაქრა, აღიგავა მისი არსებობა! ნუთუ ეგეთი უსაფუძვლო მოჩვენებაა ადამიანის ცხოვრება! ცხოვრების ერთ რომელიმე უკუღმა ნასროლ ტალღას გაუქრია ამ მიდამოში სიცოცხლის ლამპარი!

რამდენიმე წლის წინეთ, - მაშინ ეს მიდამო ყრუ და გავერანებული კი არ იყო, - ზემოაწერილი სახლის გვერდს მიუჯდა ცხრამეტი თუ ოცი წლის ქალი და რალაც სასოწარკვეთილებით ხელაპყრობილმა წარმოსთქვა: „ღმერთო, იგი დღეი რეზა არ დააქციე, რაც დღეს მე ჯვარი დამწერესო”

- იმ დღეს ნუ სწყევლი-მეთქინ, გითხარი! თუ გინდა შენი თავი დასწყევლე, ჯვარისწერასთან რა ხელი გაქ! - უთხრა პირველს ხმელმა, ჯერ კიდეც ყმაწვილმა, საკმაოდ ლამაზმა ქალმა, რომელიც ამ ლაპარაკზე გამოვიდა სახლიდან და დაჯდა პირველი ქალის მახლობლად.

- ჩემს თავს ვსწყევლი, ჰო, ჩემს თავს! - უპასუხა გაჯავრებით პირველმა.

- რომ სწყევლი, მერე რა გჭირს შენ საწყევლელი? ახლა მოგინდა უპატრონოთ ბუნდრუკი შენს ბიძიშვილსავით? უკაცრავათ, შენ ახლა პატრონი გყავს, იმისთანაი პატრონი, რომ ქვესკნელში ჩახვიდე, იქინეც მიგაგნებს და ამოგათრევს. იგი არ იფიქრო კიდეც, ზოგიერთები რომაა ლამბი, ჯერან იგი იყოს. ფეხის გადადგმა რომ იფიქრო, ბაწრით ჩამოგკიდებს და ჩამოგარჩობს!

- ღმერთო, სა წევიდე აწი! აღარ გეყვენ იგი, რაც გული მომიკალით და ახლა აქნაიც გამომდიე! დამეთხუეთ-მეთქინ, გიჩივი, დამეთხუეთ! - უპასუხა პირველმა.

- იმახე ახლა, სა წევიდე და სა წევიდე თქვა! ძალუანი თვალ-ყური კი გაქ იმ წასვლაზე, მარა იგი დღეი შენ არ მოგესრობა! - უპასუხა მეორემ.

- ველარ გაძეხით ჩემი წვალეებით! აბა, ჰა, მოდით და ჭამეთ ჩემი ხორცი!

- ქალო, შენ ნამეტარი ეიგდე თავი! გამომდგახარ ქვეყნის შარაზე და ყვირი, ჭამეთ ჩემი ხორციო! რა კაცის მჭამელათ გვნახე ჩვენ! აღარც შიშო, აღარც მორიდება? კი

მემართლება, რომ მიჩივა შვილი - შენ მიქენი ყოლიფერი სიავეო. - ამ სიტყვებით გამოვიდა მესამე ქალი და დაჯდა მოდავე ქალების სიახლოვეს.

ეს მესამე ქალი იქნებოდა ორმოცდაათი წლის. ეს იყო ხმელ-ხმელი, მომაღლო ტანის, სწორი, ჩამომჭკნარი პირისახის, რომელზე ახლაც ეტყობოდა, რომ ერთ დროს ლამაზი უნდა ყოფილიყო.

- ახლა აგიც გამოჰყვა! აბა, ჰა, შეეწიეთ ნადათ დედა-შვილმა ერთმანეთს და დამესიეთ მე! ფუი, თქვენ ქალობას! - უთხრა პირველმა ქალმა მოხუცებულს.

ამ სიტყვებმა ისე გააცეცხლა მოხუცი ქალი, რომ პირისახე დაემანჭა.

- რავა? მე ფუი! - მრისხანედ ჰკითხა იმან პირველ ქალს.

- ვის, ქალო, ფუი?.. ნენას?! აგიც აღარ დაგვაკელი? მარა კი ემართლები, რომ ჯერანს არაფრამდე შენი შერთვა არ უნდოდა და ნენამ ძალათაი შეართვია შენი თავი. ახლა მის მაგიორში თვალში აფრუტნი და ფუიო უმახი! - წაეკიდა ამ სიტყვებით პირველს მოხუცის მაგიერ მეორე ქალი.

- ღმერთმა გიქნა თქვენ იმისთანაი კაი, რავარიც მე მიქენით! - უთხრა პირველმა.

- რავა, ნენას კაი არ უქნია შენდა! შენ კი იშოვიდი ჯერანისთანა ქმარს? - გაკვირვებით ჰკითხა მეორემ.

- დიეთხუე ციცავ! თქვა და იგი იყო, მეტი რაღა გინდა! ბატონიშვილის ქალს ეკადრებოდა ჩემი ჯერან ქმრათ; გადევკიდეთ, შევართვიეთ აი მაიმუნი ცოლათ და ახლა ხედავ, რას გვიჩივა! - ბრაზმორევით უთხრა მოხუცმა მეორე ქალს.

ამის შემდეგ ქალებმა კიდევ კარგა ხანს იდავეს, ბევრი მწარე და შხამიანი სიტყვა უთხრეს ერთმანეთს. ამასობაში მოსალამოვდა და ქალებმა დავა შესწყვიტეს, რადგანაც მუშაკაცი მოვიდოდა ყანიდან და ვახშამი უნდა მოემზადებიათ. სამივე ქალს ისეთი გაფანტულობა და მოქანცულობა ეტყობოდათ საქმის კეთების დროს, რომ გეგონებოდათ, რაღაც დიდი ფიზიკური შრომა გადახდენიათ თავზე და იმას დაუღლიაო. ახლა ისინი ხანდახან წაჰკრავ-წამოჰკრავდენ ერთმანეთს ამ მწარე სიტყვებს და ან წყევა-ლანძღვას. მაგალითად, მოხუცმა ქალმა ფილი მოიტანა თაროდან, სანაყი ქვის მოტანა კი დაავიწყდა და, როცა ამ უკანასკნელის მოსატანად წამოდგა, დაიწყევლა:

„ღმერთო, დუუკარქე ტვინიც და გრძნობაც, ვინცხამ ასე მომაქცია დღესო“. „თუ მტყვანი ვიყო, აგისრულოს, თუ არა და შენ დაგემართოსო“ - მოისმა ამის პასუხად. „გველი დაგეკიდა იმ ენაზე, თუ მისდღემში არ იწყევლებოდეო“, - მოისმა მესამე ხმა.

II

ჯერან ტევრიძე გლეხკაცის პირობაზე ძალიან სახელოვანი ყმაწვილი კაცი იყო თავის სოფელში. მაღალი ტანის, ბეჭებში კარგა მოყვანილი, ცოტა მოშავგვრემანო, ვაჟკაცური, ლამაზი პირისახის და, რაც შეეფერება უსწავლელ კაცს, კარგი სიტყვა-პასუხის პატრონი. ამასთან მუყაითი მუშა და მეოჯახე. იმ სოფელში ჯერანზე უკეთესი და შეძლებული გლეხი ორიც არ მოიპოვებოდა. ოროთახიანი, ყავრით დახურული ფიცრის სახლი, მეორე კიდევ ისლით დახურული პატარა ფიცრულა სახლი საჭმლის საკეთებლად, კაი ბეღელი, ფაცხა, ნალია, ოჯახისათვის საჭირო სხვადასხვა პატარა შენობები, ერთი უღელი ხარი, ორი მეწველი ძროხა, ღორები, - ესენი ყველა მოეპოვებოდა ჯერანს და ეს დიდ შეძლებად ითვლება გლეხკაცობაში. ამასთან ბატონისაგან დახსნილი თორმეტი ქცევა საკუთარი მიწა - საყანე და ვენახიანი, კარგა მოზრდილი ეზო, ნიგვზის ხეებით დაჩრდილული, ეზოზე მოდებული საჩეხი,

რომელშიაც შეშა, წნელი, სარი და სხვა ამისთანაობა თავის დღეში არ გამოილეოდა. რა ბრძანებაა, გლეხობაში ჯერანისთანა შეძლებული ასზე ერთი ძლივს მოიპოება. მართალია, ჯერანს თავისი ოჯახის მოწყობა დიდ შრომად უჯდა, ბევრჯერ ღამე დღეზე მიუტანებია მუშაობაში, ბევრჯერ ისე გაჭირვებია ტვირთი, რომ თავისი გაჩენის დღე უწყევლია. როცა სახლის და ბელის ფიცრები გამოჰქონდა ტყიდან, მხრები და ზურგი საკურტნე ცხენის ზურგივით დაუშავდა, ტუჩები დაუსქდა და სისხლი მოსდიოდა ზედ. მაგრამ ისიც კარგია, რომ მისი ამგვარი შრომა დაუჯილდოვებელი არ დარჩა. უმეტესი ნაწილი გლეხობისა ჯერანზე ნაკლებ შრომას არ ეწევა, მაგრამ მაინც არა ახადია რა. ახლა ჯერანს სხვადასხვა მოვალეობის გადახდაც აღარ უჭირდა სხვა გლეხებსავე, ხან სიმინდს ჰყიდდა, ხან ღომს და ამ საშუალებით ყოველთვის თავის დროზე აძლევდა „ფოსტის ფულს“ და სხვა გადასახადებს. ამის შემდეგ გასაკვირველიც არ არის, რომ ჯერანს ბევრი იმ სოფლის გლეხკაცი ნატრობდა სიძედ, ბევრ ღარიბ აზნაურის ოჯახსაც ეჭირა თვალი ჯერანზე, - ვინიცობაა, ცოტა რამ მოგვცეს სასყიდლად და ჩვენი ქალი ითხოვოსო. მაგრამ ჯერან ძლიერ ფრთხილობდა და აზვიადებდა ცოლის შერთვას. „კი, პაწაი რომ დევიხარჯო, აზნაურის ქალს მომცემენ ცოლათ, მარა რაი! დაჯდება ამ ჩემ ნაკვტავ ოჯახში და იტყვის: ჩემმა ბედმა ყაძახის ხელში ჩამაგდო და ჩემ სიცოცხლეში მაინც ვჭამ მის ოჯახსო. გეიჩენს კურუებს და ვინცხას მომაკლიებს. არაა ჩემი საქმე!“ - ფიქრობდა ჯერან. გლეხის ქალებში ატანდა თვალყურს, მაგრამ ჯერ ვერსად ენახა შესაფერი: ზოგის თვალადობა არ მოსწონდა; ზოგი ლამაზი იყო, მაგრამ მშობლები მეტისმეტად ღარიბი ჰყავდა და ამიტომ სწუნობდა; ზოგი ლამაზიც იყო, გლეხის პირობაზე შეძლებული ოჯახის ქალიც, მაგრამ „იმისთანაი ეშმაკური თვალეები აქ, რომ წმინდათ ვერ შეინახავს თავსო“ და ამიტომ არ ირთავდა. ამასთან ჯერანს ცოლის შერთვა ისე არ შეეძლო, თუ მისი დედა და დაი თანახმა არ იქნებოდენ. „იგი კაცათ არ მიხსენებია, ვინც დედის უნებურს იზამსო“ - ამბობდა ჯერან, რომელიც მართლაცდა დიდი პატივით ეპყრობოდა დედას და დას. ამ უკანასკნელებს, რასაკვირველია, მზე ჯერანზე ამოდიოდათ. მართალია, ხანდახან უკმაყოფილებაც მოუვიდოდა ჯერანს ან დედასთან, ან დასთან, აწყენიებდენ ერთმანეთს, გაიბუტებოდენ, დამდურდებოდენ, მაგრამ კარგად რომ გაგესინჯათ მათი უკმაყოფილების საგანი, აი რა გამოდიოდა: რომელიმე ამათგანი რამე მიზეზისა გამო უსაყვედურებდა მეორეს - ჩემი სიყვარული და პატივცემა არ გაქვსო. ეს უკანასკნელი იწყენდა, იჭვი როგორ შემოიტანა ჩემზე: „იგი თვარ მიყვარს, აბა, ვილა მეყვარება ქვეყანაზე სხვაიო“. ამ მიზეზისაგან გამოწვეული საყვედური ხანდახან გვარიან ქარბუქად გადაიქცეოდა, მაგრამ დიდხანს ვერ გაატანდა, ადრე ცხრებოდა და მთელი ოჯახი ისევ ერთსულად და ერთგულად ცხოვრობდა. ამ ერთ სულგულობას ხელს უწყობდა ოჯახის მცირერიცხვიანობა: დედა და და-ძმა, ამათზე მეტი არავინ იყო ჯერანის ოჯახში. ხვარამზე (ჯერანის დედის სახელია) დადიოდა მკითხავებთან და აკითხვინებდა - ჯერანს როგორი ბედი მოელის ცოლის შერთვაშიო. მკითხავები აიმედებდენ: „დიდი ბედნიერი შეიქნება ცოლის შერთვითო“. მაგრამ თუ ვინ უნდა აერჩია ხვარამზეს სარძლოდ, ამის შესახებ კი არას ეუბნებოდენ. ვაჟიშვილის დაქორწინებას გარდა, ხვარამზეს ქალიშვილის გათხოვებაზედაც უნდა ეზრუნა. ელისაბედ (ჯერანის და) წლოვანებით უფროსი იყო ძმაზე. მაგრამ, ხვარამზეს ფიქრით, ვაჟიშვილის შესახებ ზრუნვას დედისთვის ყოველთვის უპირველესი ადგილი უნდა სჭეროდა. ამ მოსაზრების წინააღმდეგ ელისაბედიც ვერას გაბედავდა, თუმცა მისი

გათხოვება საკმაოდ დაგვიანდა.

მაშინ თვრამეტი წლის იყო ელისაბედ, რომ შეუყვარდა ერთი მეზობელი ყმაწვილი კაცი, რომელსაც ყანა ჰქონდა ჯერანის ზიარი. ეს იყო კარგი თვალტანადი მუშა ბიჭი, ოცი-ოცდაორი წლისა. ბევრი ღამე გაეტარებია ელისაბედს უძილოდ ამ ყმაწვილზე ფიქრით; დარწმუნებული იყო, რომ ეს ყმაწვილი კაციც თავის მხრივ არ იყო გულგრილად მასთან, - უყვარდა ელისაბედ. მაგრამ ეს სიყვარული ისე გამოუთქმელად ჩაკლა ელისაბედმა თავის გულში, რადგანაც ბოზობად ჩაუთვლიდენ დედა და ძმა, რომ გაემხილა - მიყვარს და იმაზე გამათხოვეთო; ან კიდევ ძმის დაქორწინებამდე როგორ უნდა გათხოვებულიყო!

თუმცაღა თავის გათხოვების საქმეში ელისაბედს არ ჰქონდა ხმა და უფლება, მაგრამ ძმის დაქორწინებაში დიდ მონაწილეობას იღებდა და პირდაპირ მოვალეობადაც თვლიდა თავის მხრივ ამ საქმეში მონაწილეობის მიღებას. მისი ფიქრით, სულ მთლადაც დედის და დის მოვალეობა იყო ჯერანისთვის საცოლო ქალის მონახვა. “მამა რომ გვყავდეს ცოცხალი, მაშინ ჩვენ აღარ გვექნებოდა ხმაი. მარა მამა აღარ გვყავს. ჩემი ძმის ჭირისუფალი ახლა მე და ნენაი ვართ; ახლა ჩვენ თავზეა იმისი ცოლის შერთვაო”, - ფიქრობდა ელისაბედ. როგორც დედამისი, ისე ელისაბედიც დადიოდა მკითხავებთან ჯერანის ბედის საკითხავად; ჰქონდა მოლაპარაკება შუამავლებთან; ზოგ შუამავალს დედის დაუკითხავადაც უარით ისტუმრებდა. ერთი-ორი შუამავალი კიდევ გამოლანძლა: „რავა გაბედე ჩემი ძმისთვის ასე გლახა ქალის თქმაიო”. რაც შეიძლება გლეხის ქალისაგან, ელისაბედ ამპარტავანი და მედიდური ქალი იყო. ამიტომაც არც ერთი არ მოსწონდა იმ ქალებში, რომლებსაც მისი ძმის საცოლოდ ასახელებდენ შუამავლები. მისი ფიქრით, ჯერანის ცოლი ძლიერ კარგი თვალტანადიც უნდა ყოფილიყო და კარგი ოჯახის შვილიც, ჭკუა-გონების და სიტყვა-პასუხის პატრონი, აბა, რასაკვირველია, რომ ხშირად მოსვლია ელისაბედს ძმასთან უკმაყოფილება, როცა ამ უკანასკნელს უხუმრია - ეს და ეს ქალი უნდა შევირთოო.

- არა, მითხარი რავა გეივლე გულში იმის შერთვა? - ეტყოდა საყვედურით ელისაბედ.

- რეიზა, ვითამ რა უჭირს, მე კი მომწონს და! - აჯავრებდა ჯერან.

- შენ მაინც მის მეტი ხათრი და მორიდება არ გაქ შენი დედის და დის!

- არა, რაცხა ისე დამიჯდა თვალში, უნდა შევირთო!

- ჯერ დედა და დაი დაგვკალი და მერე შეირთე! - ანჩხლდებოდა ელისაბედ.

- ახლა ასე რომ გაცეცხლდები, რა ბრიყვი მნახე მე, რომ შენ და ნენაის უნებურათ ცოლი შევირთო!

- მეც გამიკვირდა, მარა შენ ისე თქვი, რომ მართალი მეგონა, - იტყოდა ბოლოს დამშვიდებული ელისაბედ.

III

ერთს შაბათ საღამოს ჯერანს ესტუმრა მამიდამისი ქალიჯან, რომელიც გათხოვილი იყო ერთ მახლობელ სოფელში. ქალიჯან საკმაოდ მოხუცებული, მაგრამ სამაგიეროდ რიხიანი და კარგი სიტყვა-პასუხის დედაკაცი იყო. მას დიდი სიყვარული წაჰყოლოდა იმ ოჯახის, სადაც დაიბადა და აღიზარდა. ხვარამზემაც კარგად იცოდა, რომ მისი მული კეთილის მდომი იყო მისი და მისი შვილების, ამიტომ დიდი სიხარულით ეგებებოდა მის სტუმრად მოსვლას. ჯერანს და ელისაბედსაც ძლიერ უყვარდათ მამიდა

ქალიჯან. უცხო თავის დღეში ვერ იფიქრებდა ქალიჯანზე, რომ მას თავისი საკუთარი ოჯახი აქვს და ტევრიძის ოჯახში ის ოჯახის უფროსი ქალი არ არისო, როცა უყურებდა, რომ ქალიჯან თავისი ძმისწულის ოჯახში მისვლისთანავე მიაღაგ-მოაღაგებდა, რაც საჭირო იყო, თუ რამე არ მოეწონებოდა შენიშვნას აძლევდა ხვარამზეს და მის შვილებს: „აი კარქათ ვერ გიქნიანო“. თანაგრძნობით გაუმტყუნებდა და გაუწყრებოდა, თუ რამე ურიგობას ნახავდა. ამასთან პირდაპირი და გულგახსნილი ლაპარაკი უყვარდა, მიხვეულ მოხვეულობა ლაპარაკშია და საქმეშია ძლიერ ეჯავრებოდა.

- რა ქენი, ჩემო რძალო, ბიჭს ცოლი ვერ აფიქრებთ? - ჰკითხა ქალიჯანმა ხვარამზეს ცოტა ხნის შემდეგ.

- რა ვქნა, ჩემო მულო, რომ არ ვხედავ არსად, თვალში რომ დამიჯდეს, იმისთანა ქალს, - უპასუხა ხვარამზემ.

- ახლა ნამეტარს ნურც შენ მეინდომებ. კაი ქალიც იყოს, კაი ოჯახის შვილიც, კაი გვარისაც, ეგება ვერ ვიშოვეთ ასეთე ყოლისფრამდე შემკული.

- აბა, ბაბიდავ, ნულარ ვეძებთ, ავია თუ კაი, ასე ვინც შეგხვთეს ხელში, შევრთოთ? - საყვედურით უთხრა ქალიჯანს ელისაბედმა.

- ციცავ, შენ ნუ ხარ ნამეტანი გულდიდი! ავს და კას ნუ ეძებო, რავა იქნება! მარა ნამეტარს ნუ გავყობით-მეთქინ, ვჩივი, - გაუწყრა ქალიჯან თავისებურად თავის ძმისწულს და მერე მიუბრუნდა ისევ რძალს:

- მე ახლა იმიზა ვარ მოსული, სხვაი საქმე არ მქონებია, ზალიკა ნარიშვილს ყავს კაი ციცაი და, თუ თქვენც დაგიჯდეს, იგი შევრთოთ-მეთქინ.

ზალიკაი ნარიშვილი ერთ დროს თავის სოფელში განთქმული ვაჟკაცი იყო.

ბატონყმობის დროს ორჯერ აუჯანყა თავის ბატონს შინაყმები, გახდა მათ მეთაურად და აპირებდა ოსმალეთში გადასახლებას, თუ რომ ბატონს წერილობითი პირობით არ დაეთმო შინაყმებისათვის და არ მიეცა ისა საღავათი, რომელსაც ეს უკანასკნელები თხოულობდენ. ერთჯერ კიდევ - ესეც ბატონყმობის დროს იყო - ზალიკა რამდენიმე კაცით გზაზე თავს დაესხა ბატონის მოურავს და დაატოვებია თავისი ნათესავი ობოლი ბიჭი, რომელიც ბატონის მოურავს და მის კაცებს ოსმალეთში გასაყიდად მიჰყავდათ. მართალია, ის დრო წავიდა, როცა ასეთი უსამართლობისაგან ვაჟკაცობით შეიძლებოდა თავის დაფარვა, მაგრამ ვაჟკაცობის სახელი მაინც დარჩენოდა და ესეც დიდ ძეგლად მიაჩნდა ზალიკას. რაც შეეხება ყოფა-ცხოვრებას, ზალიკა ძლიერ ღარიბად ცხოვრობდა, რადგანაც თავისი ვაჟკაცობა ძალმომრეობასთან ბრძოლაში გაატარა. ამის გამო ცოლი გვიან შეირთო და მოხუცების დროს დიდი წერილშვილი ჰყავდა სარჩენი.

- ზალიკას? - დაფიქრებით იკითხა ხვარამზემ და შემდეგ განაგრძო, - ზალიკაი, მართალია, კი, უწინ ქებული ბიჭი იყო, ბატონს ემინოდა მისი, მარა ახლა ძალუვან ღარიბს ჩივიან, რა ვიცი. ქალი ხომ ძალიან კაია მაინც?

- ახლა მე მაჭანკალი არ ვარ, რომ მოვეყვე ასეა და ასე-მეთქინ. ზალიკაი ღარიბია, აგი შენც ქე გაგიგონია. ესე ციცაი კაი ციცაია, კაი თვალტანადი, კაი მეოჯახე. მე უფრო კიდევ იმიზა ვიფიქრე აი საქმე, რომ ზალიკაის ოჯახი, თქვენი არ იყოს, მართალი და პირიანი ოჯახია. აწი თქვენც ნახეთ და თუ დაგიჯდეს იგია, ქე ათხოვიეთ ბიჭს; თუ არა და თქვენ იცით. ესე ჩემი ჭკუით, ამ ოჯახის შესაფერი კია.

- აბა, ბიჭს ნუ ვეტყვით ამელამ, ხვალ მე წავალ, ვნახავ ქალს და თუ დამიჯდა,

მაშინ კიდევ ვუთხრათ და საქმეც გავაკეთოთ, - უთხრა ხვარამზემ.

- ბიჭს რეიზა ნუ ვეტყვით? შენ ნახვას იგი არ ჯობს, იმან ნახოს და, თუ დუუჯდება ქალი, მერე საქმე დავიწყოთ, - უპასუხა ქალიჯანმა.

ხვარამზე ერთხანს არ გაუხდა ამ აზრის თანახმა. მაგრამ ბოლოს, როგორც იყო, მოეწყვენ რძალი და მული ერთმანეთში და გადაწყვიტეს, რომ ჯერანსაც გაანდონ ამთავითვე ეს ამბავი.

სალამოს ჯერანი მოვიდა ყანიდან შინ. ნავახშმევს ხვარამზემ გაუმხილა შვილს, თუ რისთვის იყო ქალიჯან მოსული. ჯერან კარგა ხანს იყო ამას შემდეგ ჩაფიქრებული და ბოლოს თქვა:

- ზალიკაის ქალს მე არ დავიწყებ, თუ ქალი კი ვარგა.

- ქალი ნახე და, თუ დაგიჯდება, იგია, - უპასუხა ქალიჯანმა.

- არა, ნენამ ნახოს. შენ და ნენაი მე არ მიღალატებთ. თუ თქვენ ორს კი დაგიჯდებათ, მეც ვარს არ ვიტყვი, - თქვა გადაწყვეტილად ბოლოს ჯერანმა.

მეორე დღეს ქალიჯან და ხვარამზე წავიდნენ ქალის სანახავად. ქალიჯანმა მოიხმო თავისი მეზობელი ზალიკაის ქალიშვილი ლიზა და აჩვენა ხვარამზეს. ლიზა იყო თვრამეტი თუ ცხრამეტი წლის ქალი, საკმაოდ კარგად მოყვანილი, სავსე ტანის შავვერემანი, მაგრამ სწორი, სავსე და ეშხიანი პირისახის. რადგანაც ქალიჯანს არ გაუმხელია არც ლიზასთვის და არც მისი მშობლებისთვის, რომ ხვარამზე მის სანახავად იყო მოსული, ლიზაც მოურთველ-მოუკაზმავი, ისე სადათ ჩაცმული მოვიდა ქალიჯანისას.

- ქალიჯან, საქმეზე მოხმარება გინდოდა და იმიზა დამიძახე, მეგონა, - უთხრა ლიზამ ქალიჯანს.

ქალიჯანს ეზარებოდა ტყუილის თქმა, მაგრამ ახლა კი რაღა ექნა!

- ხო, საკერავი მაქ პაწაი და იმიზა დაგიძახე, - უპასუხა მან ლიზას.

ლიზამ აიყვანა, დაისვა მუხლზე ქალიჯანის ხატავერი კატა და დაუწყო თამაში. ხვარამზე კი ძალზე უჭვრეტდა, მაგრამ ლიზა არ ამჩნევდა ამას და ისევ ისე კატას ეთამაშებოდა.

- კატა არა, ახლა შენ ერთი კაი მოწიფული ბიჭი გინდა, იმას უფრო დუუწყებ თამაშობას, - გაეხუმრა ქალიჯან ლიზას.

- აბა! - თქვა ლიზამ და სახის წამოწითლებაზე ეტყობოდა შერცხვა კიდევ.

- აბა და მე ვიცი, გულს დაგწვავს! იი ძუძუები რომ გაქ დახვითქინებული, ერთი კაი ბიჭი რომ დაგაწვეს ზეთ. არ გამომიცთია მოწიფულობა თუ! სიზმარი მაწვალედა, სანამდი არ გამათხოვეს, - კიდევ მარილიანად გაეხუმრა ქალიჯანი.

- რაა, ქალიჯან, რაფერი ხარ, ა! - თქვა მორცხვად ლიზამ, გააგდო კატა ხელიდან და ადგა შინ წასასვლელად.

- რა ქენი, მიხვალ? - ჰკითხა ქალიჯანმა.

- ახლა წავალ და მერე მუვალ. - ამ სიტყვებით ლიზა წავიდა შინ ისე, რომ აზრადაც არ მოსვლია, ხვარამზე რისთვის უმზერდა ისე მუყაითად.

- კაი ციცაი ყოფილა, - თქვა ხვარამზემ, რომელსაც ძლიერ მოეწონა ლიზა.

- ხომ დაგიჯდა? მერე რა გუნებისაა! - უთხრა ქალიჯანმა.

- აბა, ჩემო მულო, ახლა შენზეა საქმე, უთხარი დედ-მამას, - უთხრა ქალიჯანს ხვარამზემ. ამის შემდეგ რძალმა და მულმა მოილაპარაკეს, დააწყვეს გეგმები და

ხვარამზემ სიხარულით გამოსწია შინისკენ. მას უხაროდა, რომ კარგი სარძლო ქალი გამონახა.

- აბა, ჰა, ნენავ, კაი ამბავი თუ მოგვიტანე? - ჰკითხა ქალიშვილმა ხვარამზეს, როცა ეს უკანასკნელი შინ მივიდა.

- ძალოვანი ქალი ყოფილა! - უპასუხა ხვარამზემ თავის ქალს.

- მეც კაი ამბავი დაგახვედრე! - მხიარულად დაიწყო ელისაბედმა. - ფეხათ მოგასწარი აგია, მემჯესთან ვიყავი და იქიდან მეხუთოესთან გამევიარე. ორივე მარჩიელმა ერთხმად მითხრეს: ბედი კარზე მოგდგომიათ, ხელიდან არ გუშვათო, მემჯემ იგიც მითხრა - იმ ქალის ფეხზე თქვენი ოჯახი, წვიმაში რომ წყალი მატულობდეს, ისე იმატებსო.

- მაშინვე გულმა მითხრა, რავაც კი დეიწყო ქალიჯანმა, ჩემი ჯერანის ბედი სტორეთ აგი უნდა იყოს-მეთქინ. სხომის რამდონი უთქვამთ, მარა არც ერთზე გული არ შემქნია. ამაზე ახსენა თუ არა, მაშინვე გულმა მიგრძნო, ბედია, ბედო, - თქვა ხვარამზემ.

- მეც, მეც, - თქვა ელისაბედმა.

- ორმა მარჩიელმა ხომ ასთე გითხრა. ერთი ხვალ მებანქოესთანაც წავალ, ვნახავ, რას მეტყვის.

- მერე მებანქოემ რომ გითხრას, არ არის მისი ბედო?

- მითხრას, ორი ხომ - კაიო, ჩივა. ორის უფრო დასაჯერებელი არაა?

- რა სათქმელია! მე იმაზე გამოგცადე, აბა, ნენაი, რას იტყვის-მეთქინ. წადი, არჩევიე მებანქოეს, თუ უთქვამს ამ ორსავით, იგია. თუ არა და ამით მიხთი, არ ყოფილა მისი რჩევა მისაღები. ფეხს აღარ დავაბიჯებ მერე მასთან.

- არც ეღირება მერე მისი რჩევა.

- ისევე შენიანის იმედი უნდა გქონდეს კაცს. იმდონი ქალი დაგვისახელეს და აბა იმისთანაი თუ უთქვამს ვინმეს, ქალიჯანმა რომ გამოგვირჩია! - თქვა ხვარამზემ კმაყოფილებით.

- რეიზა გიკვირს! ჯერან შენი შვილია, ჩემი ძმაი, მარა მისი ძმისწულია მაგიორში, - უპასუხა ქალიშვილმა.

საღამოს როცა დედამ უამბო ჯერანს, ძალუანი ციცაია და მარჩიელებსაც ესე უთქვავს, შენი ბედოაო, ჯერანმა გულდანდობილი კილოთი თქვა:

- რა ვიცი, ერთი დედა ხარ, მეორე დაი და მესამე მამიდაი, თქვენ თუ არ გენდობით, აბა ვიღას უნდა ვენდო?

IV

შაბათი საღამო იყო. ზალიკა ნარიშვილისას დიდ ფაცაფუცში იყვენ. მეზობლები, მოკეთეები, ვინც კი გააჩნდა, სუყველა აქ იყვენ და ტრიალებდენ სხვადასხვა საქმეზე: ვინ ახალდაკლულ თხას კაფსავდა და აწყობდა კარდალებში, სახარჩოეს ცალკე და მშრალ ხორცად მოსახარშავს ცალკე; ვინ ახალდაკლულ, მსუქან ღორს იღებდა ფელიკ-ფელიკად და ეუბნებოდა მეორეს: „აგი საჯიქიოა, აგი ზურგიელი, აგი მკერდი, აგი გვერდი, უნდა მეიხარჩოს, აჰა, კელევერი და ჭაჭა მწვადად უნდა შეიწვას“. ქალები ბურტყნიდენ დაკლულ ქათმებს, ოთხ ბატს და ორ მამალ ინდოურს. ორი ხანში შესული ქალი აცხობდა ხაჭაპურებს. რამდენიმე კობტად გამოწყობილი ქალი და კაცი ისხდენ ზალიკაის დიდ სახლში, რომელიც დღეს სასტუმროდ იყო მოწყობილი. აი რაში გამოიხატებოდა ეს სასტუმროდ მოწყობა: აქეთ-იქით ძველ ტახტებზე ეგო ჭილობის

მაგიერად მეზობლებიდან ნათხოვარი ორი ნოხი და ორი ფარდაგი; ზედა კუთხეში იდგა ერთი გრძელი, გაულაქავი მაგიდა, რომელსაც ახალნაყიდი იაფფასიანი მიტკალი ჰქონდა გადაფარებული. მაგიდაზე ეწყო: ზოგი შინაური და ზოგი მეზობლიდან ნათხოვარი სსვადასხვა სიმსხო-სიდიდის და სახის ბოთლები, ორი დიუჟინა ჩაის ჭიქა თავისი ფინჯნებით და ექვსიოდე საკმაოდ დაჟანგებული ფრაჟის და ცინკის კოვზი, ექვსიოდე ღვინის ჭიქა, ორი პატარა, იაფფასიანი ლამპა, ორი თითბერის შანდალი სტეარინის სანთლებით და ორი რიუმკა. ორი ბოთლი ხილის არყით იყო სავსე, დანარჩენი კი - ადგილობრივი წითელი და თეთრი ღვინით. რაც შეეხება სახლს, ეს იყო გრძელი, განიერი ფიცრული ძველი შენობა, ისლით დახურული, მიწის იატაკით და წინ მიშენებული დერეფნით. შუა ადგილას სახლში იდო დიდი ქვის კერა, რომლის ზევით სხვა დროს ეკიდა გამჭვარტლული ჯაჭვი, მაგრამ დღეს კი ჩამოეღოთ. საჭმელების სამზადად გაეკეთებიათ ერთი დიდი ქოხი, თუმცაღა კი სხვა დროს ზალიკაის მეუღლე თავისი ქმარ-შვილისთვის იმ სახლში აკეთებდა საჭმელს, რომელიც დღეს სასტუმროდ იყო მორთული. მოხუცი ზალიკაი მხიარული და მზრუნველი სახით გადადიოდა ერთი საქმიდან მეორეზე, უნდოდა ყველგან ხელი წაეყო და მიხმარებოდა, ყველას მადლობას ეუბნებოდა მარჯვედ გარჯისთვის. ზალიკას მეუღლე სუსანაი და რამდენიმე ქალი, სადაც ერია ჩვენი ნაცნობი ქალიჯანიც, უკან სახლზე მიღობილ ფაცხაში, „საფარემოში“ კაზმავდენ ლიზას ახალი ტანისამოსით.

ყველა ამ ფაცაფუცის და მზადების მიზეზი გახლდათ ისა, რომ იმ ღამეს უნდა მოსულიყო ზალიკაის ოჯახში სიძე ჯერან ტევრიძე, უნდა დაენიშნა საცოლოდ ზალიკაის უფროსი ქალი, ლიზა. ამისათვის მოეწვია მოხუც ზალიკას თავისი მოკეთებები და მეზობლები, ამისათვის ამზადებდა პურ-ღვინოს, რომელიც კაი მძიმე ფასად დაუჯდა ღარიბ გლეხს ზალიკას.

კარგა მოსალამოვდა. ყოველივე სამზადისი მზად იყო. ახლა სტუმარს თუ მასპინძელს, ყველას თვალი ჰისკრისკენ ეჭირათ, მაგრამ სიძე ჯერ არსად ჩანდა. ამ გარემოებამ ყველა დააღონა. მართლა რაღა უნდა ექნათ, რომ სასიძო არ მოსულიყო! ხომ ტყუილად გაიარდა ამდენი მზადება და ხარჯი!

- ქალიჯან, რაფერ არის საქმე, თუ იცი, რეიზა დააგვიანდა ამ კაცს? ჩემმა მტერმა და მოყვარემ, ყველამ შეიტყო აგი ანბავი, ჩემი მეზობლები და მოკეთე, ყველაი ვაწვიე და ახლა რომ გამაბახოს, უთოფოთ ვერ გადაამირჩება, - უთხრა ზალიკამ ქალიჯანს.

- ჯერანს შენც კარგათ იცნობ, რა პირის ბიჭია. რომ იტყვის, მერე სიტყვას აღარ გატეხს. მე და დედამისს, ორივეს სიტყვა მოგვცა. ახლა რავა გვიღალატებს - აიმედებდა ქალიჯან.

- აი საქმე რომ ახლა დეიფუშოს, ციცაი მომიკტება, გავბახდიო, - თქვა სუსანამ.

- ამ სიბერის დღეს არ ამამაღლოს, თვარა... - ზალიკას კიდევ უნდა ეთქვა რაღაც, მაგრამ ამ დროს ვიღაცამ დაიძახა, მოვიდენო და ზალიკაიც გამოვარდა გარეთ. ეზოში ჩამოვიდენ ცხენებით დაწყობილ-დაკაზმულნი ჯერან და ექვსი მისი მხლებელი. ყველა სიხარულით მიეგება ახალმოსულებს. საჩქაროდ ჩამოართვეს ცხენები. სიძე და მისი მხლებელნი მიიწვიეს სახლში.

ჯერანმა გახედ-გამოხედა ზალიკაის მიდამოს, სადაც ძველ სახლს, ძველ ბედელს, ძველ ნალიას და პატარა შენობებს, მაგალითად, სამროხეს და მისთანებს გარდა, არ მოიპოვებოდა არავითარი შენობა. „აგი ნამეტარი ფუხარაი ყოფილა. ასე თუ იყო,

მგონებოდა, არ ჩამოვიდოდი აქანაი სამოყვროთო”, - გაურბინა ჯერანს ფიქრებში. როცა სიბნელემ მოატანა, აანთეს ლამპები. სტუმრები ჩამწკრივდნენ აქეთ-იქით ტახტებზე.

არ გაუვლია ამის შემდეგ რამდენიმე წამს, რომ გაიღო ქვედა კარი, ჯერ შემოვიდა ქალიჯან, მერე საპატარძლო, ლიზა, მასთან ლიზას დედა, სუსანაი, და რამდენიმე ქალი, - ზოგი მოხუცი და ზოგი ყმაწვილი. ჯერან და მისი მხლებელნი წამოდგე ფეხზე. ქალიჯანმა მიიყვანა ამათთან ქალები სალამისათვის. ჯერანმა, სალამის დროს ხელს რომ ართმევდა ქალებს, შენიშნა, რომ ერთი თეთრტანისამოსიანი შავგვრემანი ქალი სხვებზე უფრო მორცხვობდა. ამ ქალის შავგვრემანი სახე და მორცხვობა არ ესიამოვნა ჯერანს და გაიფიქრა: „ხომ არ გუუწყრა ღმერთი, აგი ხომ არ არისო”. ჯერანი ვერ იცნობდა თავის საცოლოს. ის მხოლოდ დაჯერდა დედის სიტყვებს: „ძალუანი ქალი არისო”, და წამოიღო სანიშნოდ ქარვა და ბეჭედი. დედას გარდა, ჯერანის დამ ელისაბედმაც ნახა ლიზა და ისიც ეუბნებოდა ძმას, კაი ქალიაო. მართალია, ელისაბედს მაინცდა-მაინც არ მოსწონდა ლიზას თვალტანადობა, ის უკეთეს ქალს ეძებდა ძმისათვის, იმისთანას, რომ „სახტარზე მისი რძლისთანა ქალი მეორე არ გამოსულიყო”. მაგრამ მკითხავების სიტყვით, ლიზა იყო ჯერანის ბედზე დაბადებული. ასე გასინჯეთ, მესამე მკითხავმა, მებანქოვმაც, პირველი ორი მკითხავის სიტყვებს მიემოწმა. მებანქოვე მკითხავმა ისიც დაუმატა: “იმ ქალის (ლიზას) მამას ფული ქონებია შენახული. ჯერ არ აჩენს, იგი ფულიც ჯერანის ლუკმააო”. ამის შემდეგ, აბა, როგორ არ ურჩევდა ცრუმორწმუნე ელისაბედ თავის ძმას, ლიზა შეირთეო. ჯერანის მხლებლებშიაც, გარდა ერთისა, ვერც ერთი ვერ იცნობდა ჯერანის საცოლოს.

როცა ქალები დასხდნენ, ქალიჯან მიუბრუნდა თავის ძმისწულს და თავისებური სადა კილოთი ჰკითხა:

- იცი, ბიჭო, რომელია შენი?

- რა ვიცი მე რომელია! - უპასუხა ჯერანმა.

- ეე, თეთრი რომ აცვია, იგია, - აჩვენა ქალიჯანმა იმ ქალზე, რომლის შესახებაც იმ ორი-სამი წამის წინეთ ჯერან ფიქრობდა: „არ გაუწყრეს ღმერთი, იგი არ იყოსო”. ჯერანს სახეზე შავი ფერი გადაეკრა და წარბები მის უნებურად ჩამოეხარა ძირს. „ყველამ მე რეიზა მიღალატა, მამიდამ, დედამ, დამ, რას მემართლებოდენ?” - გაიფიქრა ჯერანმა, მაგრამ ენით თქმას კი ვერ ახერხებდა.

- რაა, ბიჭო, არ დაგიჯდა? - ჩურჩულით ჰკითხა ქალიჯანმა.

- რას მერჩოდი, მამიდავ, რომ ჩეიქციე ჩემი სისხლი? - ძლივს გასაგონად ჩაულაპარაკა ჯერანმა ქალიჯანს.

- რას ჩივი, ბიჭო, შენ კარქა არ შეგიხედავს, თვარა ძალიან ქალია! კაი რომ არ იყოს, მე კაი, თუ გინდა, მარა დედა და დაი რავა გიღალატებდა! ყველას მოსწონს შენს გამეტს, - ხმადაბლა უპასუხა ქალიჯანმა.

ამ ლაპარაკს ყური მოჰკრეს ჯერანის მხლებლებმაც, რომლებშიაც ზოგი ახლო ნათესავი იყო ჯერანისა, ზოგი მეგობარი და ზოგი კარგი მეზობელი და ფუჩუნით კითხულობდნენ, რომელიაო. ქალიჯანმა ამათაც დაანახვა ლიზა და ახლა იმათც დაუწყეს ლიზას ჰვრეტა. ჰვრეტის დროს ზოგი წარბებს ხრიდა, ზოგი ერთმანეთში რაღაცას ფუჩუნობდა. უნდა ვთქვათ, რომ თეთრ ტანსაცმელში ლიზა არ ჩანდა ლამაზ ქალად. ამასთან ლიზა ბუნებითაც მორცხვი იყო და როცა შეამჩნია, ძალზე მიჰვრეტნო, სულ მთლად მოიბუზა. იჯდა თავდალუნული, წარბებდახრილი, სახემოდრუბლული და

თავს ვერ იღებდა. ერთმა ახლო ნათესავმა გაიხმო ცალკე ჯერან და ჰკითხა:

- მოგწონს ქალი?

- ყველამ მიღალატა, ყველამ! - უპასუხა გულმოკლულად ჯერანმა.

- რა ვქნათ ახლა?

- რაღა უნდა ვქნა! სხაპში ვარ გაბმული და რაღა უნდა ვქნა! ცხენები რომ ხელში გვყავდეს, კიდევ რამეს ვიფიქრებდი, თუ გინდა მოვეკალი. ახლა რაღა!

- სადაა, თუ იცი, ჩვენი ცხენები?

- რა ვიცი სადაა? რაღამც იგი ქონდენ გულში, ცხენებსაც ქე დამალავდენ. ახლა რა მიწაში ჩვეიდე! დავტოო აქნაი შვიდი ცხენი და წვეიდე? მერე მე რავა შემიძლია გადვუხადო პატრონებს, ჩემი ოჯახი არ უუთავდება! არა და რაი, მიღალატეს, გამაბეს სხაპში და იგია. რაღა ვქნა ახლა, თავი მევიკლა, თუ რაღა ვქნა?

- მეიცა, ბიჭებსაც ვკითხოთ.

ჯერანის ნათესავმა გამოიხმო გარეთ თავისი ამხანაგები, დასხდენ ერთი ხის ძირში და დაიწყეს თათბირი, მაგრამ ყველა მათგანი სხვადასხვა აზრისანი იყვენ იმის შესახებ, რაც ისე აღელვებდა ჯერანს. ზოგი ამბობდა: “მართალია, მზისუნახავი არაა, მარა არც თლათ დასაწუნარია, კაცის ოჯახში ჩამოვსულვართ, ახლა ასე წრიხი აღარ დეიკვრის; აგი რომ ვქნათ, უთოფოთ არ გაგვიშვებენო”. ზოგი იმ აზრისა იყო, რომ ჯერანის შესაფერი ქალი არ არის და მისი მხლებლებისათვის სირცხვილი იქნება, იმაზე რომ დაინიშნოსო. ზოგი არჩევდა, „ცხენები მოვითხოვოთ, თუ მოგვცეს, იგია, თუ არა, ჩვენ მაინც წვეიდეთ და ცხენებს მერე საჩივრით ამოვიგებთო”. უკანასკნელ ყველა ამ დასკვნამდე მივიდა: „წასვლა რომ ვიფიქროთ, არც ერთს ცოცხალს არ გაგვიშვებენ ზალიკაი და მისი სახლიკაცებო”. სცადეს, გაუგზავნეს ზალიკას მოციქული და შეუთვალეს: „სასიძოს ქალი არ მოსწონს და ნამალადევათ შერთული მადლიანი საქმე არ იქნებაო”.

- გაბახება ზდომებია ჩემი ოჯახის! ჩემმა მტერ-მოყვარემ ყველამ შეიტყო იგი ანბავი, თუ სადმე მოკეთე მყავდა, ყველაი ვიწვიე და ახლა ამას მიჩივა! ჩემი ოჯახის შერცხვენას ნუ მეინდომებს, თვარა დღეს მეც გავთავდები და იგიც გათავდება! თუ მოყვრათ მოსულა, ჩვენც მოყვრათ დახვდებით და თუ სამტროთ მოვიდა, ჩვენც ვიციით მტერის დახვედრა! - უპასუხა მოციქულს ზალიკამ.

მართალია, ზალიკაი არ იყო ისეთი პირი, რომელიც სარგებლობს შემთხვევით და, თუ შემთხვევამ საქმე მოუმარჯვა, სამართლიანობას აღარ დაგიდევს. არა, რაც გაეგებოდა, ზალიკაი სამართლიანობის მოყვარე კაცი იყო, რჯული და სინდისი დიდად სწამდა. მაგრამ ნათქვამია, ჩვეულება რჯულზე უმტკიცესიაო. მას თავის დღეში ასე ენახა და გაეგონა: მშობლები მონახავენ ვაჟიშვილისთვის საცოლოს და ქალიშვილისთვის - საქმროს და გააწყობენ საქმეს ისე, რომ ხშირად ჯვარისწერამდე ვერც კი გაიგებენ ამას საქმრო-საცოლო. მართალია, ხანდახან მოხდება კი, რომ საქმრო და საცოლო თვითონ აირჩევენ ერთმანეთს. მაგრამ ეს იშვიათი მოვლენაა და ხშირად ასეთი არჩევა, თუ საქმრო-საცოლოს მშობლებს არ მოეწონათ, ვერც კი მიაღწევს მიზანს. ზალიკაის ქალი ნახეს ჯერანის დედამ და დამ, საქმე გააწყვეს და ახლა ჯერანი უარს ამბობდა! ჯერანს რომ ლიზა დაწუნებით დაეტოვებია, ზალიკაის ოჯახი ხომ შერცხვენილი დარჩებოდა მისი მეზობლების თვალში! ამ შემთხვევაში სამართლიანად მიაჩნდა ზალიკას ძალის მოხმარება. მოციქულმა მიუტანა ზალიკაის სიტყვები ჯერანს. რაღა უნდა ექნათ!

ცოცხალმკვდარი ჯერან თითქმის ხელით შეიტანს სახლში მისმა მხლებლებმა. გააწყვეს სუფრა. როცა თითო ჭიქა ღვინო დალიეს, ჯერანის ნათესავმა კაცმა გადასცა ქალიჯანს ჯერანის მაგიერ ქალის სანიშნოდ ქარვის კრიალოსანი და პატარა, ხუთმანეთიანი ოქროს ბეჭედი, ფირუზის თვლიანი. ქალიჯანმა კრიალოსანი კისერზე გადააცვა ლიზას და ბეჭედი თითზე წამოუგო. ლიზას ისე შერცხვა ამ დროს, რო ქვესკნელში ჩავარდნილიყო, გული არ უშლიდა. გაჩნდა ღვინის სმა, ზალიკაის სტუმრები თანდათან მხიარულებაში შედიოდნენ, მხოლოდ ჯერან იყო მოწყენილი. რაც შეეხება ლიზას, თუმცაღა მისთვის არავის უთქვამს გიწუნებენო, მაგრამ მან ინსტინქტურად იგრძნო, საქმრო მწუნობსო და ცოცხლად მოჰკლა ამ იჭვმა. მართალია. თავისი მხრით ლიზასაც არ მოეწონა საქმრო, რაღაც უემზო კაცად ეჩვენა, მაგრამ ამის თქმას როგორღა გაბედავდა ლიზა ან თავისიანთან და ან სხვასთან! თქმა კი არა და ისე იჯდა გაქვავებული, რომ ერთხელაც ზევით არ აუხედნია. ლიზას სიახლოვეს იჯდა ორი ყმაწვილი ქალი, - ერთი ქერა და მეორე რძედაღვინისფერი. ეს ქალები ისეთი ლამაზები იყვნენ, რომ მგონია, მშვენიერი თამარ მეფე და ეგვიპტის დედოფალი კლეოპატრა ამათზე ლამაზი არ იქნებოდნენ. ამ ქალების სილამაზემ მაინც სულ დაჩრდილა ლიზა. ჯერან ისეთი თვალით შეხედავდა ჯერ ამ ლამაზ ქალებს და მერე ლიზას. თითქო ერთ მხარეს სამოთხეა, მეორე მხარეს ჯოჯობეთი და ჯერანს ეს უკანასკნელი რგებიაო.

შექეიფიანებულმა სტუმრებმა თითქმის ძალათ მიიყვანეს ჯერან და დასვეს ლიზას პირდაპირ სუფრაზე, მერე დაუჩინეს და სადღეგრძელო დაალევინეს ერთს მეორესი. მაგრამ ყოველივე ამას ისეთი ნამალადეობა ეტყობოდა, თითქო ორი მომდურავი ადამიანი მოუყვანიათ ერთმანეთთან შესარიგებლად, მაგრამ არ რიგდებიანო. როცა ერთმანეთის სადღეგრძელოს სვამდნენ, არც ჯერანს და არც ლიზას ხმა არ ამოუღიათ. ისე მხოლოდ ჯერანმა ნახევარი ჭიქა დალია და ლიზა კი პირით შეეხო ჭიქას, ღვინო არც კი ჩაუშვია პირში. მეორე დღეს, სხვა სტუმრებთან ერთად, ჯერანმა გადმოიარა ზალიკას სახლიდან და გაუდგა თავის შინისკენ. მოლაპარაკება სიძესა და სიმამრს შორის არავითარი არ ყოფილა იმის გარდა, რომ ზალიკამ უთხრა ჯერანს:

- ჩემო სიძევ, წაყვანის ვადა დამიდევი.

- ჯერ ვერ გეტყვი ნამდვილს. აგერ შინ მივალ, მევიფიქრებ და შეგატყობიებ, - უპასუხა ჯერანმა.

V

გავიდა შემოდგომის ორი მესამედი. სოფელმა ჭირნახული მიალაგა და გაჩნდა ქორწილები; ისე კვირა-უქმე დღე არ გავიდოდა, რომ ქორწილი არ მომხდარიყო. შემოდგომა, ჭირნახულის დალაგების შემდეგ საუკეთესო დროა სოფელელისთვის, ვისაც ჯვარის დაწერა და ქორწილი ესაჭიროება. პური, ღვინო, თავისუფალი დრო თუ აქვს, სწორედ მაშინ აქვს გლახკაცს. გასათხოვარი ქალებიც მოუთმენლად მოელოდებიან ამ დროს. ზალიკაი ნარიშვილი დღითი დღე მოელოდა თავისი სიძისაგან ამბავს, მაგრამ გადიოდა დღეები, კვირები და ჯერ არც ჯერან და არც მისგან გამოგზავნილი კაცი არსად ჩანდა.

ბოლოს ზალიკამ დაკარგა მოთმინება და თვითონ გაუგზავნა მოციქული ჯერანს: „მიგყავს ჩემი ქალი თუ არაო“. „ქალი დანიშნული მყავს, იგია, და აწი ჭკუაში რომ მომივა, ჯვარს დავიწერ ზეთო!“ იყო ჯერანისაგან პასუხი. ზალიკაის მეუღლე დადიოდა მკითხავებთან, მაგრამ არც ერთი მკითხავი სანუგეშოს არას ეუბნებოდა. მეტადრე ერთმა

მკითხავმა ძლიერ გაუტეხა გული სუსანას: „ტყუილია, არ შეირთავსო“. მაგრამ თან ამასაც უმატებდა ის მკითხავი: „მაგიორში მეორე ნიშანი მოდის და იგი კი უტყუარია, გვირგვინი მოყოლა ამ მეორესო“. მაგრამ ჯერ არსად ჩანდა არც ეს მეორე. ამ გარემოებამ ბოლოს და ბოლოს მეტად დააღონა ზალიკაის ოჯახი. ლიზას კი ერთი მხრით თითქოს კიდევ უხაროდა თავისი გათხოვების დაგვიანება: მას გარკვევით ჩაბეჭდოდა ხსოვნაში ჯერანის დახრილი წარბები და მწყრომარე თვალები; კარგად იცოდა ისიც, მისმა საქმრომ იმიტომ დახარა წარბები, იმიტომ მიიღო მწყრომარე გამომეტყველება, რომ ის, ლიზა არ მოსწონდა. ამასთან, თვითონ ლიზასაც არ მოსწონდა ჯერან, მისი შეხედულებით, ძლიერ უემხო და უსიამოვნო თვალადობის კაცი იყო მისი საქმრო. მაგრამ, მეორე მხრით, ლიზას გულს უკლავდა, რომ ის დანიშვნის შემდეგ დატოვა ქმარმა. რას იტყოდა მასზე ამის შემდეგ მისი მეზობლები! ჯერ ცოტაოდენი დაგვიანდა დანიშვნის შემდეგ ლიზას გათხოვება და ზოგიერთმა ენაჭარტალა მეზობლის ქალმა ათასგვარი გულის მომშხამელი ჭორი გააგონეს ლიზას და მის მშობლებს. როცა ნამდვილს გაიგონებდნენ, დატოვაო, მაშინ რაღას იზამდნენ! „რეიზა დევიზადე მე ამისთანაი? ჩემს სიცოცხლეში სადარდელათ უნდა დუუვარდე ჩემ დედ-მამას! რა უჭირდა არ გევეჩინე ღმერთს!“ - ფიქრობდა ლიზა. ამგვარი მუდმივი მწარე ფიქრებისაგან მისი სავსე პირისახე საკმაოდ დადნა. სუსანაი წუწუნებდა: „დადნა ციცი, თლათ დადნაო“, მაგრამ რა უნდა ექნა იმაზე მეტი, რომ მკითხავის სიტყვებით ანუგეშებდა.

ქალიჯან ძლიერ სწუხდა, რომ მისი დაწყებული საქმე ასე ცუდად ბოლოვდებოდა, მაგრამ რა ექნა? ჯერანმა ის დაითხოვა: „ჩემ ოჯახში ფეხი არ დააბიჯო, რაღამც ასე მიღალატეო“.

დიდი საყვედური შეხვდა ქალიჯანს ზალიკაის ოჯახიდანაც.

საკმაოდ დაიტანჯენ ჯერანის დედაც და დაც: ჯერანმა, ლიზას დანიშვნის შემდეგ რომ შინ დაბრუნდა, დედას და დას ასე უთხრა:

- ზღაპარში გამიგონია დედა და დაი მოღალატეთ, მარა თუ მართალი იყო, დღემდე არ ვიცოდი და დღეს კი ჩემი თვალით ვნახეო!

- რავა, მე გიღალატე? - ძლივს მოიბრუნა ენა გულმოწყვეტილმა ხვარამზემ, - შვილი რომ ამას მწამობს, სხვაი რაღას მეტყვის!.. მიღალატეო. - ხვარამზემ დაიწყო ტირილი.

- თვარ გიღალატებია, წაი, კარქა შეხედე შენ სარძლოს და ქე მიხთები! - უთხრა დედას ჯერანმა მწარედ.

- კი გიღალატეთ და ქთამიც ევიღეთ შენს ღალატში! - მწარედ უპასუხა ძმას ელისაბედმა.

- ელისაბედავ, შენ მაინც დამეთხუე, აღარ გამაგონო შენი შხამიანი ენა, თვარა ან თავს მევიკლავ და ან შენ მოგკლავ! - უთხრა გაცეცხლებულმა ჯერანმა.

- კაია, საცოლო ქე დანიშნე და აწი რაღათ გინდა ან დაი ან დედა! დაგვხოცე! ამაზე უკეთესს მაინც არ მოველოდით შენგან! - უპასუხა დამ.

ამ მწარე სიტყვებმა ისე გააცოფა ჯერან, რომ რაც კი შეხვდა სიახლოვეს, ჭურჭელი თუ სხვა, სულ დაღეწა. მხოლოდ დას კი არ შეეხო ხელით, ეს რჯულად ჰქონდა: „ვინც დედას, დას და ცოლს გალახავს, იგი კაცათ არ მიხსენებიაო“.

ორი დღის განმავლობაში ამას შემდეგ ჯერანისას არც სადილი და არც ვახშამი აღარ გაკეთებულა. ნახევარი თვე ისე გავიდა, რომ ჯერანს ხმა არ გაუცია დედის და

დისათვის. მართალია, ის სრულიადაც არ იყო დარწმუნებული, თითქო დედას და დას მისთვის ელაღატებოდა და განზრახ გამოენახოს მისთვის ისეთი ქალი, რომელიც, ჯერანის ფიქრით, თითქმის მახინჯი იყო. მაგრამ გულმოსულობის დროს ის აღარ არჩევდა, მართალია თუ მტყუანიო, რაც მოადგა ენაზე გულდათუთქულ ადამიანს, ის წამოისროლა. ნახევარი თვის შემდეგ, როცა ჯერანი დედას და დას შეურიგდა, გააფრთხილა ეს უკანასკნელები: „იმ ქალზე აღარაფერი გამახსენოთ, თვარა მიგიტიებთ ამ ოჯახს და დევიკარქებო“.

ამის შემდეგ ხვარამზე და ელისაზედ მართლადაც კრინტს ვერ სძრავდენ ჯერანთან ამ უკანასკნელის საცოლზე, თუმცადა კი შიშით გული უსკდებოდათ, თუ ლიზა არ შეირთო, ზალიკაი მოკლავს ჯერანსო. ამიტომ ჩუმად ეხვეწებოდენ ყველა თავიანთ მოკეთეს: ურჩიეთ ჯერანს, შეართვიეთ ლიზაო. მაგრამ ჯერანი ყველას ასეთ პასუხს აძლევდა: „მაცათ, თუ ღმერთი გწამთ, ჩვეიჭერი ერთი კაცი, იგია, და სულ ქე მაინც ნულარ შემიწუხებთ სულს ამის ლაპარაკითო“. ეს იმას ნიშნავდა, რომ ჯერანს ლიზა არ უნდოდა ცოლად, მაგრამ დანიშნულ ქალზე ხელის აღებაც უპირობად და უსინდისობად მიაჩნდა. ვინ იცის, რამდენ ხანს გაგრძელდებოდა ასეთი მდგომარეობა ჯერანს და ზალიკას შორის, რომ ერთ მოულოდნელ გარემოებას არ აეჩქარებია ამ საქმის გადაწყვეტა.

ზალიკა ნარიშვილის მეზობლად ესახლა ერთი ობოლი გლეხი, ნიკო მოახლიშვილი. ლიზა და ნიკო, როგორც ახლო მეზობლები და ერთი წლოვანებისა, ბავშვობისას ერთად დადიოდენ ფიჩხზე, ძროხების მოსადენად, ხბოების სამწყემსავად, სათამაშოდ და სხვაგან. უყვარდათ კიდევ ბავშვური სიყვარულით ერთმანეთი. როცა გაიზარდენ, როგორც ეს ჩვეულებად არის, რიდი შეექმნათ ერთმანეთის, წინანდებურად მარტო წასვლა-წამოსვლა აღარ შეეძლოთ ერთმანეთთან. მაგრამ სიყვარული და თანაგრძნობა ერთმანეთისადმი კი არ გამქრალიყო ამათ გულში. ლიზას ძმასავით უყვარდა ნიკო. ნიკო კი ფიქრობდა ლიზას ცოლად შერთვას, მაგრამ ჯერ ოჯახი ჰქონდა გაუწყობელი, ამიტომ აგვიანებდა და ვერ უმხელდა ზალიკას. ამასობაში, ის იყო, ჯერანმა მოასწრო ლიზას დანიშვნა. საწყალ ნიკოს მთელი ღამე არ უძინია, როცა გაიგო, ლიზა დანიშნესო. შემდეგ, როცა ჯერანმა ლიზას წაყვანა დააგვიანა, ნიკოს იმედი მოეცა, აღარ შეირთავსო და მიუგზავნა ზალიკას შუამავალი - ლიზა მომეცი ცოლადო. სუსანამ სიხარულით მიიღო ნიკოს მოციქული და თანხმობა განაცხადა ნიკოს წინადადებაზე; ლიზასაც გულმა სიხარულით დაუწყო ცემა. მაგრამ პირმართალი ზალიკაი სულ სხვანაირად უყურებდა საქმეს: „მე კაცს მიძახიან, იმ კაცმა ჩემი ქალი დანიშნა და ახლა სხვაზე რავა გავათხოვო ასე ადვილათო“ - უთხრა მან ნიკოს მოციქულს. აქ ჯერანსაც მიუვიდა ამბავი, ზალიკაი სხვაზე ათხოვებს ლიზასო. „რავა, ჩემი ნიშანი ხელზე აქ ქალს და ახლა სხვაზე ათხოვენ! არ ნდომებიათ თავი ცოცხალი და იგია. ეტყობა, კაცათ არ მაგდებენ! ამის მეტი სირცხვილის ჭამა რაღა იქნება, ჩემ დანიშნულ ქალს სხვაი შეირთავს!“ - თქვა ჯერანმა და აფრინა კაცი ზალიკასთან: ამა და ამ ღამეს ჯვარი უნდა დავიწერო შენ ქალიშვილზეო. სიხარულისაგან აღტაცებულმა ზალიკამ დანიშნულ დროს გამოუწყო თავის ქალს შეძლებისდაგვარად მზითვი.

გიორგობისთვის წყნარი დღე იყო. ლიზას ისე ჩარჩა ხსოვნაში დაუვიწყარად ის სევდიანი წყნარი დღე. მთვრალმა მაყრებმა მშობლის სახლიდან წაიყვანეს ლიზა

ეკლესიაში, სადაც მღვდელმა ქრისტიანული წესით შეაუღლა ის ჯერანთან.

VI

- ნეტაი, ნენავ, შენ და ბაბიდას უწინ ფეხი მოგტეხოდათ, სანამდი ჯერანის საცოლოს გამონახავდით! - ეუბნებოდა ერთ უქმე დღეს ეკლესიიდან დაბრუნებული ელისაბედი თავის დედას. - გამოვიდენ ახალმოყვანილი ქალები, მარა რა გამოვიდენ! იმისთანაი თვალ-ტანადი, რომ მეტი არ იქნება! შევხედე ჩემ რძალს, მიწა გამისკტა... დგანა აგი შავრიოზაი! შინ ქია კიდე რაცხა, აი მიწა გასახეთქი, იქინეი, რომ გეერია ქალებში, აღარც თვალადობა უვარგოდა და აღარც ტანადობა! ოსიკელაის ცოლყოფილმა თამარამ იკითხა: ვინ არისო და რომ შეიტყო, მე ჩამიფურჩულა ყურში: რამ დაგიყენა ყველას თვალი, აი, რა ჯერანის საკადრისიაო! თინიეის ბიჭი, მასიკელაი, ჯერანის ფეხთა მტვრათ არ ღირს, მარა მის ცოლს დღეს თელი სახტარი უმზერდა. რომ იდგა ქალებში ჯილასავით, კურცხალი მომადგა თვალეზუე, - აგი რეიზა ჩვენი რძალი არ არის-მეთქი. თინიეის ბიჭს თუკი მისცეს იმისთანაი ქალი, ჯერანს ვინ დუუკავებდა! მარა წადით ორი გამოყრუებული მოლოზანი, ნახეთ აი შავრიოზაი და კაი გეგონენ.

- მე არა, მამიდაშენს რეიზა არ დუუდგა უწინ თვალეხი და მოტყდა ფეხი! იმას უნდა სცოდნოდა, იმ კისერმოსატეხს, თვარა მე რა შუაში ვარ! ერთი გზობა ვნახე და რა გასაკვირვალა, მოგტყუვდი! - უპასუხა ქალიშვილს ხვარამზემ და ამოიოხრა, რადგანაც დანაშაულად მიაჩნდა თავისი თავი - რეიზა უკეთესი ქალი, თინიეის რძალი რომაა, ვთქვათ, იმისთანაი არ მოვაყვანიე ჯერანსო.

ასე გასაყიდი საქონელივით ფასდებოდა ლიზა მას შემდეგ, რაც კი ტევრიძის ოჯახში შევიდა. ჯერ ახალმოყვანილი რომ იყო ლიზა, როგორც ეს ჩვეულებად აქვთ სოფელში, დადიოდენ მის სანახავად ჯერანის ნათესავები და მეზობლები, მეტადრე ქალები. ამათ წინდაწინვე შეტყობილი ჰქონდათ - ჯერან ცოლს სწუნობსო, ამიტომ წინდაწინვე შედგენილი აზრით, - ეტყობა, გლახა ქალი უნდა იყოს ჯერანის ცოლიო, - ჰვრეტდენ ლიზას და იპრუწავდენ ტუჩებს აღმა, „მართალი ყოფილა, შენი ჰირიმე! იგი ბიჭი მოტყუებულაო“. „ვინც ნამეტარს მეინდომებს, იმას ყოველთვის ვარესი შეხთებაო“, - ნიშნის მოგებით ამბონდენ ჯერანზე ერთმანეთში საიდუმლოთ ზოგიერთები. ჯერანის მეზობლებში ერია კი ერთი-ორი ისეთი პირიც, რომელსაც, როცა ძლიერ დააკვირდენ მის საქციელს, ლაპარაკს, მიხრა-მოხრას, ლიზა ძლიერ მოსწონდა. მეტადრე ძლიერ აქებდა ლიზას ერთი ჯერანის მეზობელი მოხუცი ქალი, თეკლე.

- მოგიკტი, თუ ჯერანის ცოლი ბევრით არ ჯობდეს იმ ქალებს, სახტარზე რომ ჯილასავით იჯგიმებიან და შინ რომ ნახო სადათ, ტყემლათ არ ღირს არც ერთი. აგი სხვანაირი, ყუნჩი ქალია. უწინ არ გეჩვენება კაი, მარა მერე რომ დუუკვირდები და დუუკვირდები, სულ კეთულობს შენ თვალში. სხვაი სხვაია, რაცხა იმისთანაი საყვარელია, რომ ამის გულში მოვკტე, გული არ მომიშლისო, იტყვი, როცა კარქა გეიცნობ, - ეუბნებოდა თეკლე ერთხელ თავის მეუღლეს.

ჯერანს ხომ თაობიდანვე არ მოსწონდა თავისი ცოლი. მართალია, ის დარწმუნდა, რომ ლიზა სრულიად არ იყო ისეთი მახინჯი, როგორაც მას ნიშნობის ღამეს ეჩვენა. მაგრამ ერთხელ გატეხილი გული თავის მეუღლეზე მაინც აღარ მთელდებოდა. ის დარწმუნებული იყო, რომ თითქო ის მოხერხებულად გააბა ზალიკამ მახეში, სხვათა შორის, ლიზას მზითვითაც არ იყო ჯერან კმაყოფილი. ერთი იაფფასიანი ნოხი, ერთი ფარდაგი, ერთი სპილენძის ქვაბი, ერთი მწვანე ზანდუკი და ერთი ხელი

ლოგინის წყობილება, - აი, ეს იყო სულ ლიზას მზითვი. ჯერან შეხედავდა თავის ცოლის ღარიბ მზითვს და მწარე დაცინვით ეტყოდა ცოლს: „რა ბერძეგანი მამა გყავს, რა მგზითი მოგცა! მარტო ზანდუკი ღირს ერთ ბედაურ ცხენათ!”

ლიზა, როგორც ახალმოყვანილი ქალი, ურიგობად თვლიდა ხმის ამოდებას, თუმცა კი გულზე კბენდა ეს მწარე დაცინვა. ჯერან განაგრძობდა:

- მარა შენისთანა მზისუნახავს რათ უნდოდა მგზითი? მაინც გაგასაღა მამაშენმა!
- ეხლა ჯერან დედას მიუბრუნდა: - დიდხანს ეძება ნენამ და ბოლოს მიაგნო, რავაც იყო ამ მზისუნახავს!

- კაი, ახლა, ყოველიფერი ბედის საქმეა. ახლა რომ იწუნო, გამოგიცვლიან თუ? ალბათ, აგი ყოფილა შენი ბედი! - უპასუხებდა შვილს დედა.

- შენ რომ დაბერდე და თვალემა გიმტყუნოს, აქნაი ბედი რა შვაშია?

- გესლიანად ეტყოდა ჯერან დედას.

- ცთაი ბედის მონახევრეაო, იტყვიან, მარა ახლა რაღა დროისაა! - ჩაერეოდა ელისაბედიც ლაპარაკში.

ხშირად ჰქონდათ ამნაირი ლაპარაკი ჯერანისას, როცა ლიზა ჯერ კიდევ ახალმოყვანილი იყო. ლიზას ბევრჯერ ჩუმად უტირია ასეთი ლაპარაკის გამო. მაგრამ მარტო ამ ლაპარაკით არ გათავდებოდა ჯერანის უკმაყოფილება ცოლისადმი. რადგანაც ლიზა სილამაზით არ უდრიდა მის იდეალს, ჯერანმა გადასწყვიტა: წამხთარ საქმეზე, ხასიათით მაინც იმისთანა უნდა გავხადო, რავაც მე მინდაო. პირველი ნაბიჯი ჯერანისა ამ მიზნის მისაღწევად ის იყო, რომ სახელი დაუწუნა თავის ცოლს. „ლიზაი ბოზის სახელია, პატოსანი ქალი სახელათ ლიზას რავა დეითქვამსო!” - და ლიზას მაგიერათ მელანია უწოდა სახელად. შემდეგ ჯერანმა მიჰყო ხელი მელანიას (ამას შემდეგ ჩვენც მელანია ვუწოდოთ ჯერანის მეუღლეს) ზნე-ჩვეულების გარდაქმნას და ისეთ წვრილმანობამდე მივიდა, რომ თავისი თმაც კი ისე უნდა დაეწნა მელანიას, როგორც ჯერანს მოსწონდა. დედა და დაც, რა თქმა უნდა, ეხმარებოდა ამ საქმეში ჯერანს. „თვალტანადობაში ქე მოვტყუვდით და სხვაფერ მაინც დარჩეს ჯერანის მოსმინე და მორჩილიო” - ფიქრობდენ ესენი. ამ განზრახვით ამათაც დაუწყეს დევნა მელანიას იმ ჩვეულებებს და ხასიათს, რომლებიც ჯერანს არ მოეწონებოდა.

ეს დევნა იქამდე მივიდა, რომ მელანიას არ შეეძლო წყენა ან სიხარული გაემჟღავნებია რომელიმე შემთხვევის გამო, თუკი ეს წყენა თუ სიხარული მის ქმარს, დედამთილს და მულს არ მოეწონებოდათ. მელანია პირველად თითქმის ყოველივეში ემორჩილებოდა ამათ. მართალია, ხანდახან გული მოუვიდოდა: „ყოლიფერი მათ ნებაზე უნდებიანო”, მაგრამ ფარავდა თავის გულის მოყვანას, რომ არ ეწყებებია ქმრისა და დედამთილ-მულისათვის, ის ხშირად უარს ამბობდა თავის გრძნობებზე; მაგალითად, ხშირი იყო ასეთი სცენა:

- რა არის, ქალო, რომ მოხარე წარბები! ქმრის შიში და რიდი აღარ აქ მაინც!.. ეტყოდა დედამთილი ან მული რძალს, თუ ამ უკანასკნელს რამე ეწყებოდა ქმრის ან მისი დედის და დის ნებადაურთველად.

- არაფერი არ მწყენია, ესე ტყვილაი, - უარობდა მელანია.

- რავა არ გწყენია, რომ წარბები მოხარე!

- დედა არ მომიკტეს, არ მწყენოდეს.

ან კიდევ, მაგალითად:

- რა არის, ქალბატონო, რომ გაგიბრწყინდა სახე? თუ გასახარელი ყოფილიყო, ჩვენ რეიზა არ გაგვიხარდა? - წაეკიდებოდა რძალს მული.

- არ გამხარებია, ისე ტყულა, - ფიცავდა მელანია.

- რავა არ გაგხარებია, სახეზე მზეი ამოგივიდა ამაზე მეტი მორიდება არ გაქ კაცის?!

- მამა არ მომიკტეს, არ გამხარებოდეს!

ერთხელ, მაგალითად, ასეთი შემთხვევა იყო: ელისაბედმა მოიტანა საიდანღაც ორი სხვადასხვაფერი ჩითის ნიმუში და აჩვენა დედას, რომელი ჯობსო. ერთი ნიმუში იისფერი იყო და ზედ იის ყვავილის მსგავსად შავი სახეები ჰქონდა ამოყვანილი; მეორე, მიწისფერი ჩითი კი ლაჟვარდი ყვავილებით იყო მოხატული. ხვარამზემ ეს უკანასკნელი არჩია.

- მეც აგი ვარჩიე, - მიემოწმა დედას ქალიშვილი.

- მე რომ მკითხოს კაცმა, აგი მირჩევნია, - თქვა მელანიამ და აჩვენა იისფერ ჩითზე.

- აბა, აგია, ამის მეტი ზდილობა და მორიდება არ გაქ: დედამ და შვილმა, ორივემ მიწისფერი ვირჩიეთ, შენ მაინცდამაინც - იისფერი! ვითამ რაი, რალამც თქვენ მოგწონს, მე ჯინზე აღარ მევიწონებო! თვარა ვინ იტყვის, შენს მეტი, მიწისფერს იისფერი ჯობსო? - უთხრა მწარე საყვედურით რძალს მულმა.

- ჩემი მორიდება რაღაიზა ექნება ახლა ვინმეს! - ისეთ აჩვილებით თქვა ხვარამზემ, თითქო ვისმე დიდი შეურაცხყოფა მიეყენებინოს.

- არა, ქალბატონო, ესე, უწინ ერთ შეხედვაზე ვერ მივხთი. თვარა სტორეთ მიწისფერი ჯობს, - საჩქაროდ გაასწორა თავისი შეცდომა მელანიამ, რომელიც დარწმუნებული იყო, რომ უმცროსი უფროსს ყოველისფერში უნდა დაეთანხმოს, თორემ უზდელობა იქნებაო. მართალია, მელანიას აჯავრებდა ეს თვალთმაქცობა: „რაც იგინს მოსწონს, შენც იგი მეიწონეო! ვაჟო, ეგება არ მომწონს! არა, მაინც „კი“ თქვიო. კაი, ვთქვი, მარა რა გამოვიდა ამით, ჩემ გულში მაინც არ მომწონს!”

მელანიას ჩვეულებად ჰქონდა, როცა სასაქმოს გაათავებდა, დაჯდებოდა თავის ლოგინზე ზანდუკთან, ნიდაყვს ზანდუკზე დააბჯენდა, შემოიდებდა თავზე ცალ ხელს და სევდიანად დაფიქრდებოდა. ეს ჩვეულება არ დარჩა შეუმჩნევლად მეტადრე ელისაბედს, რომელიც დედაზე და ძმაზე ბევრით უფრო ფხიზელი იყო ამისთანაობის შემთხვევაში.

- ნეტა რა წესია აი გლოვიარეთ ჯდომა! საგლოვიარო, ღვთის მადლით, ჯერ აფერი სჭირს ჩვენ ოჯახს! - შენიშნა ერთ დღეს ელისაბედმა მელანიას, როცა ეს უკანასკნელი მოწყენით იყო თავზე ხელშემოდებული და იჯდა თავის ზანდუკთან.

- აფერი, რაცხა ისე დავფიქრდი, - უპასუხა მელანიამ, ჩამოიღო თავიდან ხელი და ცდილობდა მხიარული სახე მიეღო, მაგრამ ვერ ახერხებდა.

ელისაბედმა ამხელად ზემოთქმული შენიშვნით გაათავა ეს ლაპარაკი, მაგრამ დაიხსომა კი ეს შემთხვევა.

არ გასულა ამის შემდეგ ერთი კვირა, რომ ელისაბედმა ნახა კიდევ რძალი დაღონებული და თავზე ხელშემოდებული.

- რავა, კიდომ ასე მგლოვიარეთ დამჯდარხარ! არა, ახლა თუ არ მითხარი, რა გლოვა გაქ, არ გაგეყრები!

- აფერი, ისე ტყულაი, - თქვა მელანია, ადგა და აპირებდა წასვლას.
 - სად მიხვალ? უნდა მითხრა!..
 - ღმერთი არ გამიწყრეს, არაფერი არ ყოფილიყოს.
 - ააა, ასეთ ვერ მომატყუებ! რაცხა დიდ ამბავში ხარ, მარა უნდა მითხრა, რა არის?
 - რა იყო, ცავ - იკითხა ხვარამზემ, რომელიც ამ დროს შემოვიდა სახლში.
 - რა იყო, რას ქვია? გამევიხედავ, ქე ზის აქანაი გლოვიარეთ, გამევიხედავ, ქე ზის!
 ახლა უნდა მითხრას, რა ანბავია! - თქვა ელისაბედმა.
 - გლოვა ჩემი მტრის ოჯახს დუუბედეს! ჩვენ რა გვჭირს საგლოვი! - თქვა ხვარამზემ და წყრომიარედ შეხედა რძალს.
 - დედა არ მომიკტეს, არაფერი არ ყოფილიყოს, ესე ტყულაი ჩამომეყვინთა, - ფიცულობდა მელათა.
 - ააა, სხვანაირობა ჩვენს ოჯახში არ დევინახო, თვარა!.. - მუქარით უთხრა ბოლოს ხვარამზემ.

იმ დღიდან მოწყებული, მელანიათაც თავი დაანება ზანდუკთან თავზე ხელშემოდებულ ჯდომას. როცა დაფიქრებული იყო, მელანია იმალებოდა დედამთილისა და მულისაგან.

VII

გავიდა რამდენიმე თვე. მელანია ეხლა უკვირდებოდა თავის ცხოვრებას და ხედავდა, რომ, რაც დრო გადიოდა, მით უფრო ძნელი ასატანი ხდებოდა მისთვის ეს ცხოვრება. ცდილობდა, მაგრამ ჯერანის გულში მცირეოდენი თანაგრძნობის ადგილიც კი ვერ დაეჭირა.

მათი ცოლქმრობა მხოლოდ იმაში გამოიხატებოდა, რომ ღამით ერთმანეთთან წვებოდენ, ესეც ისეთი გულცივად და უხასიათოდ, რომ თითქო ძალდატანებით ასრულებიებენ ამ მოვალეობასო. დაწოლის დროს ჯერან ან ლოგინს დაიწყებდა, - უხეიროთ არის დაგებულიო, ან სხვა რასმე მოიმიზეზებდა და მაინც უსაყვედურებდა ცოლს, რაც უნდა რიგზე ყოფილიყო ყოველივე. თუ უქმე ან ავდრიანი დღე იყო, ჯერან დილიდან საღამომდე შინ დარჩებოდა და მაშინ ხომ რა, - ერთი წვალეა უნდა გამოველო მელანიას: ჯერან უთვალთვალედა მას საქმის კეთებაზე, უწუნებდა ყოველივეს, აყვედრიდა ყოველ წამში: „სხვაი-სხვაი და საქციერიც უხეირო გაქო!“ ხვარამზე და ელისაბედ ხომ მუდამ შინ იყვენ და მუდამ წვრთნიდენ რძალს წაღმა-უკუღმა, მაგრამ. რაც დრო გადიოდა, მით თანდათან კარგავდა მელანია ამათდამი პატივისცემას და მორიდებას. „რაც უნდა მეინდომო, რაც უნდა აამო, აგინის გულს მაინც ვერ შეაჯერებო“.

ახლა დედამთილი და მული რომ ბრალის დებას დაუწყებდენ, მელანია წინანდებურად ფიცილს კი არ მოყვებოდა, არა, ისე სიჩუმით ჩაატარებდა.

მართალია, ხვარამზეს და ელისაბედს, მეტადრე ანჩხლი ხასიათის ელისაბედს, ძლიერ აჯავრებდა ეს გამოურკვეველი სიჩუმე.

- ესე გველსავით გარისინდება და ჩაიწყვეტს ენას, რომ გულზე ცეცხლი მოგეკიდება კაცს! - ეუბნებოდა ერთ დღეს ელისაბედ დედას.

- ყველა გველმა ადამიანმა ესე იცის გაჩერება, ვითამდა ასე, მე კაი სულიერი ვარ, შენ რაც გინდა მითხარი, მე მაინც არ მეწყინება, მაგიორს არ გეტყვიო. მარა გულში ქე სწერს ყველას და ბოლოს გველსავით საწამლავათ გადმოანთხევს, - მიუგო ქალიშვილს

ხვარამზემ.

ერთ დღეს ელისაბედმა ატეხა მსჯელობა თეთრფეროვან და შავგვრემანი ქალების ხასიათებზე და ბოლოს თვითონვე მისცა თავის მსჯელობას დასკვნა:

- შავგვრემან ქალებში უმფრო ბევრი მოდის ავი გულის პატრონები და კახპებიც!
- თითონ ელისაბედ და დედამისი შაქრისფერი თეთრი ქალები იყვენ. მელანიამ მულის სიტყვებზე წარბები ჩამოუშვა, რადგანაც, მისი ფიქრით, ეს სიტყვები მისკენ იყო გადაკრული, ელისაბედი თავისებურად ჩაუჭინდა რძალს:

- წარბები რომ დახარე, აბა რა ვთქვი შენი საწყენი?
- რა ვიცი, კი მეწყინა და! - უპასუხა მელანიამ ცოტა ცივად.
- კი მარა იმას აღარ მეტყვი, რა იყო ამაში შენი საწყენი?
- იყო თუ არ იყო, კი მეწყინა და ახლა რაი! გულს ხომ ვერ ამოვიგლეჯ!
- თქვი ბარემ, რა გიქნეს საწყენი? - უთხრა ხვარამზემ.
- მეწყინა-მეთქინ, ვთქვი, იგია და მეტი რაი!
- რომ გეწყინა, იმას გკითხავ მეც, რა ვთქვი შენი საწყენი? რეიზა მიიღე შენ თავზე?

- ჩემზე თქვი და ჩემ თავზე მივიღე.
- მერე რა მტერობა მქონდა შენზე? ხედავ, რა ავი გულის ყოფილა! რა იფიქრა! თურმე მტერათ გვიყურებს!

- რა ვიცი, ყოლთვის კი ჩივით იმისთანას, რო მეწყინება და! - გამოტყდა მელანია.
- აბა, ამიზა იყო, რომ მე და ნენას წამდაუწუმ გვიჭუხავდი წარბებს! ამისთანა გული გაქ შენ! - მძიმე საყვედურით უთხრა ელისაბედმა.

აქ რძალმა რაღაც მწარე სიტყვა შემოსტყორცნა მულს და გაიმართა კაი გვარიანი აყალმაყალი, რომელშიაც მელანიამ საკმაო მწარე სიტყვებად გადმოიანთხია აქამომდე დაფარული და გულში დაგუბებული ნაღველი. იმ დღიდან მოწყებული ხშირად იმართებოდა ჯერანის ოჯახში ასეთი აყალმაყალი, რომელიც დროთ განმავლობაში უფროდაუფრო ცხარე ხასიათსაც ღებულობდა. ბოლოს და ბოლოს მელანია აღარ ურჩებოდა უკან დედამთილს და მულს წყევა-კრულვაში და ლანძღვა-გინებაში, რაც იშვიათი არ იყო ამათ შორის. ამ გარემოებამ ჯერანის ყურამდეც მიაწია. „ნენას და ჩემ დას ავი სიტყვა არ აკადრო, თვარა სულს ამოგხთიო”. - ექადოდა ჯერან ცოლს. მაგრამ ეს მუქარა სრულიადაც ვერ სპობდა მის ოჯახში ქალების დავას და უთანხმოებას.

VIII

რაც დრო გადიოდა, მით უფრო და უფრო ძნელი ასატანი ხდებოდა ჯერანის და მელანიას ერთმანეთთან ცხოვრება. ჯერან თხოულობდა თავის მეუღლისაგან უსაზღვრო მორჩილებას. ეს კიდეც, ჰო, ვთქვათ, არ ეუცხოებოდა მელანიას, რადგანაც თითქმის ყველა გაუნათლებელი და, მეტადრე გლეხკაცი, ამასვე თხოულობს თავისი მეუღლისაგან. მაგრამ ვაი-ვაგლახი ის იყო, რომ ცოლის იმ მოქმედებაში და სიტყვებშიაც კი, სადაც ეს უკანასკნელი ცდილობდა ქმრის სურვილისდაგვარად მოქცეულიყო, ჯერან უმორჩილობას ხედავდა და ცეცხლდებოდა: „ავი მაიმუნი შევირთე და ხედავ რაებს მიბედავსო”. ამას გარდა იყო ორი ადამიანი, რომელიც იმგვარსავე უსაზღვრო მორჩილებას თხოულობდა მელანიასაგან, როგორსაც თვითონ ჯერან. ეს ორი ადამიანი მელანიას დედამთილი და მული გახლდათ, რომლებმაც გულის და გრძნობის გამოცვლაც კი მოუწოდომეს მელანიას. ზემოთქმულს გარდა იყო კიდეც სხვა ისეთი

მიზეზებიც, რომლებსაც შეუძლია უსწავლელ ხალხში შეყვარებულნიც კი დააშოროს და ერთმანეთის მომძულვარედ გახადოს.

აი ეს მიზეზებიც: ერთი მკითხავი ეუბნებოდა ხვარამზეს და მის ქალს: „თქვენი რძალი იმისთანა ავი ფეხის ყოფილა, რომ თქვენი ოჯახი აწი ძნელათ რომ უკან-უკან არ წევიდესო“. საუბედუროდ, ცოლის შერთვის შემდეგ ერთი ხარი მგელმა შეუჭამა ჯერანს; ერთი ხბოიანი ძროხა რაღაც მოარულმა საქონლის ჭირმა მოუკლა. თითონ ჯერანმა საუკეთესო მუშაობის დროს უცბად ცული დაიკრა ფეხზე და მთელი ორი თვე ეზოდან არ გადაუარია, ისე უქმად იჯდა სახლში. ეს ზიანი საგრძნობლად დააჩნდა ჯერანის ოჯახობას და ყოველი ეს ზიანი, ხვარამზეს და მისი ქალის ფიქრით, იმიტომ დაემართათ, რომ მათი რძალი ავფეხი იყო. რაც შეეხება იმას, რომ ერთ დროს მკითხავი ეუბნებოდა ხვარამზეს: ჯერანის სიმამრს დიდძალი ფული აქ მიწაში შენახული და ეს ფული ჯერანის ლუკმა გახდებოდა, ეს კი არ მართლდებოდა, როგორც ეტყობოდა, ზალიკას ან სულ არ ჰქონდა შენახული ფული და, თუ მაინცადაამინც ჰქონდა, ჯერანის ლუკმად არ გახდებოდა ეს ფული. ამის დასამტკიცებლად ისიც საკმაო იყო, რომ გაჭირვების დროს რამდენჯერმე მიირბინა ჯერანმა სიმამრთან ფულის სასესხებლად, მაგრამ ვერც ერთ დროს ერთი გროშითაც ვერ გაიწყო ხელი. „იგი საყვარელი ჩემი ქალიშვილი არ მომიკტეს, არ მქონდეს, თვარა შენ რავა დაგიკავებდიო“ - ეფიცებოდა ზალიკაი. ბევრჯერ ზალიკა თავის მეზობლებშიაც დატრიალდა - იქნება ვიმოვო სასესხებლად და სიძეს ხელი გავუწყოვო, მაგრამ ვერას გახდა. ჯერანს არ სჯეროდა სიმამრის გულწრფელობა: „ბერძალი იგი, სხვაგან რომ დარბის პირისფერობით, მიწაში რომ აქ კოჭბით შენახული, იგი მომცესო“. თავდაპირველად ძლიერ ერიდებოდა ზალიკას სიძის სახლში. პირველად რომ ესტუმრა, ჯერანმა ისეთი სადილი გაუწყო, რომ ერთ პატარა ქორწილს შეეფერებოდა, მაგრამ მას შემდეგ, რაც ფულის სესხებაზე გაწბილებული დაბრუნდა, ჯერან ძლიერ გულგრილად ექცეოდა სიმამრს. ზალიკამ შეატყო - სიძისას, ქალიშვილს გარდა, ყველა ცივად მეპყრობაო და ამიტომ ძლიერ გვიან-გვიან დაიწყო იქ სიარული. „რა ვქნა, მენატრება ჩემი ქალიშვილის ნახვა, მარა ვატყობ, წყენენ ჩემი მისლა და მეც ქე დევთხუე. ქალი რო გათხოვდება, მერე ქმარია მისი პატრონი. მამა გულში თუ შეინახავს მის სიყვარულს, თვარა მეტი უფლება აღარ აქ!“ - ამბობდა გულდამწვარი ზალიკაი. მელანას დედა, სუსანაი სულ მთლად ფეხამოკვეთილი იყო სიძის სახლიდან. ჯერანს თაობიდანვე არ მოსწონდა სიდედრი, რადგანაც უთვალადო მოხუცი დედაკაცი იყო და სიტყვა-პასუხიც არ ჰქონდა რიგიანი. - „იგი რომ სტუმრებთან აბჟუტურდება, სირცხვილით ძვლები მიტყდებაო“, - ამბობდა სიძე. მაგრამ შესაძლებელია ამ მიზეზისათვის არ დაეთხოვა ჯერანს სიდედრი, რომ სხვა უფრო დიდი მიზეზი არ გაჩენილიყო: იმ ღამეს, როცა ჯერანმა ჯვარი დაიწერა, ზალიკაისაგან გაგზავნილ მაყრებში ერია სუსანაის ნათესავი ყმაწვილი კაცი, კოწია. კოწია იყო ოცი თუ ოცდაორი წლის, კარგი მოსიძღვრე და მომლხენი, კობტა ყმაწვილი. ამ ყმაწვილმა რომ თავისი წკრიალა ხმით ხასანბეგურა შემოსძახა, მერე გამოვიდა და იცეკვა, იქ მყოფ ყმაწვილ ქალებს თვალი მაზე შერჩათ. ერთი აზნაურის ცოლი, მეტად ლამაზი ქალი, დიდხანს უმზერდა კოწიას თვალებზე წყალმოდენილი, მერე მიუბრუნდა მის ახლო მჯდომ ქალს და ვითომ ხუმრობით, მაგრამ თან აღტაცებით უთხრა: „იფ, ვენაცვალე იმ კისერში, ბიჭი ამისთანაი უნდაო“. ჯერანის ოჯახმა, ის იყო, იმ ღამეს პირველად გაიცნო კოწია, მაგრამ მოეწონათ კი ძლიერ. „ვინ იფიქრებდა, თუ სუსანას

ამისთანაი ნათესავი ეყოლებოდა” - მგონია სამჯერ კი უთხრა იმ ღამის განმავლობაში ხვარამზემ თავის ქალიშვილს. ელისაბედ დედის სიტყვებზე მორცხვად თავს ჩაღუნავდა და ხმას არ იღებდა.

არ გასულა ქორწილის შემდეგ ერთი კვირა, რომ ჯერან ეუბნებოდა სიდედრს: „ოღონდ კოწიეი შამეიყვანეთ სიძეთ ჩემ ოჯახში და სული არ მშურს, სულიო”. „აბა შენი მოყვრობა ახლა დაფასდება, თუ ამ საქმეს გეიყვან”, - უმატებდა თავის მხრივ ხვარამზე. ელისაბედმა იცოდა კი, რომ მისი დედა და ძმა შეუდგენ კოწიაზე მისი გათხოვების ზრუნვას, ძლიერაც უტოკავდა გული, რადგანაც კოწია მოეწონა, მაგრამ მონაწილეობას კი არ იღებდა თავისი გათხოვების ზრუნვაში. ამ საქმეში რომ თითონ ჩარეოდა და თავისი მხრივაც რამე ეთქვა, ურცხოზა-თავაშვებულობაში ჩამოართმევდენ და ამას აბა როგორ იზამდა ისეთ სასტიკ ზნეობაში, - რასაკვირველია, თავისებურ ზნეობაში - აღზრდილი ქალი, როგორც ელისაბედი იყო. „აბა შენ იცი, ნენავ, ეცადე, ეცადე, დეიყოლიე კოწიეი! თვალტანათ, შენც ხედავ, კაია, მარა თვალტანადობა რაა? იმისთანა ჭკუიანი და მეოჯახე ციცაია, რომ ცივ ქვაზე დასახლებს კაცს. ზოგიერთებს როის გავს, ბიჭებზე რო უჭირავენ თვალი, ამისთანობაში წმინდანია, წმინდანი. ჩემი ნენაი, შენებურა გულით მიენდომე, ჩემი ნენაი!” - ეხვეწებოდა დედას მეღანია თავისი მულისათვის.

სუსანა წრფელი გულით შეუდგა შუამავლობას და ერთ კვირა დღეს, ვითომც სტუმრად მოუყვანია თავისი ნათესავი სიძისაო, ამოიყვანა კოწია ელისაბედის სანახავად. როგორც ვთქვი, ელისაბედი საკმაოდ ლამაზი ქალი იყო: სოფელში ამბობდენ კიდევ: „თლათ დიდკაცური შეხედულება აქ ელისაბედსო”. ხვარამზემ გამოაწყო საჩქაროდ თავისი ქალი და სადილზე დაუსო კოწიას პირდაპირ. ყველაფერში გაბედული ელისაბედ ახლა ისე დამორცხვდა ისე მოკატუნდა, რომ ერთხელაც არ აუღია თავი ზევით. გათავდა ეს ნახვაც და კოწია იმ დღესვე წავიდა შინ. მაგრამ იმ დასაქცევს თურმე კი არ მოეწონა ელისაბედ! რამდენიმეჯერ იყო ამას შემდეგ სუსანა კოწიასთან, ეგება დავითანხმო, შევრთო ელისაბედიო, მაგრამ არ იქნა, ხუმარა კოწია ყოველთვის ამ სიტყვებით ისტუმრებდა სუსანას: „არა, მამიდაჩემო, ელისაბედისთანა მჭლე ქალი მე არ მინდა, ერთი ხვითქი ციცაი გამომინახე, ხვითქიო”. კოწიასთვის ეს საქმე სახუმარო იყო, მაგრამ სუსანას და მისი ქალიშვილისთვის ძლიერ მწარე შედეგი მოჰყვა: ხვარამზემ და მისმა შვილებმა შესწამეს სუსანას, ამ საქმეში გულწრფელად არ იმოქმედაო. „არა, ამ საქმის შესრულება ზდომებოდა, იმას იზამდა, დაგვატაკა კაცი უცფათაი თავზე, ციცაის მოკაზმვაც ვერ მოვასწარი ხეირიანათ! პირდაპირ ვარი ვეღარ გვითხრა და, იგი იყო, ვითომ დეიწყო საქმე ჩვენდა მოსატყუებლად!” - ამბობდა გულდათუთქული ხვარამზე.

- თუ გულით მიენდომებია, ქალის სანახავათ საქმის გაკეთებამდე რეიზა მეიყვანა? ჯერ საქმეს გავაკეთებდი და ქალის ნახვას, დასანიშნავათ რომ მოვიდოდა, მაშვინც ქე მოესწრებოდა! ქვეყანა ასე შობა. ქალის დასანიშნავათ რომ მევიყვანდი, მერე ქე ნახავდა, თუ წევიდოდა! ცოცხალს არ გადუშობდი კარზე! კოწიაზე ვარესი ბიჭი ვიყავი, რომ მიმიტყუეს და ძალათი შემრთეს, ვინც არ მინდოდა, მარა არ მიენდომა და იგია! - ამბობდა ჯერან. რა თქმა უნდა, ამის შემდეგ სუსანა ფეხს ვერ დაადგამდა სიძის ოჯახში. მაგრამ სუსანას დათხოვნით არ დაბოლოებულა ეს საქმე: ხვარამზემ და მისმა ქალიშვილმა შეწამეს რძალს, თითქოს სულაც ამ უკანასკნელის სიტყვით ჩაშლილიყოს ელისაბედის კოწიაზე გათხოვების საქმე. „არ ხედავდი, გაყობოდა დედას და თითო

საათს ჩუმათაი ეფუჩუნებოდა! თურმე ჩემი ცოცხლითაი დამარხვა უნდოდა!” - ეუბნებოდა დედას კოწიასაგან დაწუნებული და მით გულდამწვარი ელისაბედ. ამ ეჭვმა ისე დაამტერა ელისაბედ რძალთან, რომ სისხლი შეესვა ამ უკანასკნელის, გული არ მოუშლიდა.

- იცი, ნენა, წუხელის რა დამესიზმრა? - უთხრა ერთ დილას ელისაბედმა დედას, - ვითამ მოვიდა ჩემი რძალი, ამომართვა გული, ჩემი თვალით დევინახე კაკალი გული, გახვია ქახალდში და წაატანა დედამისს.

ელისაბედ არ ტყუოდა, მან ნახა ძილში ეს სიზმარი.

ხვარამზე ისე შეაშინა ამ სიზმარმა, რომ სიტყვის თქმას ვერ ბედავდა. ერთი საათის შემდეგ ის გაემგზავრა მკითხავთან.

- დედაც და შვილიც ორივე ყოფილა! - უთხრა მკითხავმა ხვარამზეს. სიტყვა „ყოფილას” განმარტება არ ეჭირვებოდა ხვარამზესთვის, ის ცხადად მიხვდა მკითხავის აზრს, - მელანია და დედამისი მავნე სული ყოფილაო.

რომ დაეფარა ელისაბედ მავნე სულისაგან, მკითხავმა გამოკერა რაღაც შელოცვილი ნივთი ტილოს ნაჭერში, მისცა ხვარამზეს, ელისაბედს შეაბი ყელზეო, შემდგომ მისცა სიტყვიერი დარიგება, თუ როგორ მოქცეულიყვნენ: „ნამეტარი უფრთხილდი დადეგ დღესო” (პირველ სექტემბერს), და ამნაირად დარიგებული გამოისტუმრა შინისაკენ. არ გასულა ამის შემდეგ ერთი თვე, რომ ელისაბედმა მეორე სიზმარი ნახა და უამბო დედას:

- წუხელი ძილში ჩემმა რძალმა ჯერ ქათმის ფინთი ჩამიდვა პირში და მერე ქათმის ფინთში გასვრილი ფეხი მკრა გულზე.

მელანიას საუბედუროდ, ელისაბედ, მას შემდეგ რაც კოწიამ დაწუნებული დასტოვა, ჩამოხმა და ხანდახან ავად ხდებოდა კიდევ. ხვარამზე ყოველ კვირაში დადიოდა ხან ერთ, ხან მეორე, ხან მესამე მკითხავთან. ეს მკითხავებიც მოისმენდენ ხვარამზესაგან ელისაბედის სიზმრებს და იმასვე იმეორებდენ, რაც პირველმა მკითხავმა თქვა: „რძალი და დედამისი მავნე სული ყოფილან და იგინი ჭამენ ელისაბედის გულსო”. თავისი ქალის სიზმრები და მკითხავების სიტყვები ხვარამზემ უამბო ჯერანს. დამწვარზე მდულარე გადაესხაო, რომ იტყვიან, სწორედ ისე დაემართა ჯერანს: ჯერ უამისოდაც არ უყვარდა ცოლი და ახლა კიდევ ეს საშინელი ამბავი! მელანიას თუმცაღა არ უმხელდა ამ ამბავს, - მკითხავმა უთხრა ხვარამზეს: არ გაიგოს, თვარა წამალი აღარ გასჭრისო, - მაგრამ დედამთილის და მულის საიდუმლო ფუჩუნის და მათი მტრული გამომეტყველებიდან მისდამი მაინც მიხვდა მელანია, რომ მთელი ოჯახი რაღაც საშინელს სწამებდა მას. ბევრი ღამე გაატარებია ამ საიდუმლო ფუჩუნმა უძილოდ მელანიას; ბევრჯერ ჩუმად უტირია მას ამ საიდუმლო საშინელი დაწამების გამო. „გული ამუართვაო, მწამებენ! ამისთანაი საშინელი დაწამება! მე რაფერ შემეძლო გულის ამორთმევა! რეიზა უთხრა იმ დაწყევლილმა მარჩიელმა ამისთანაი ცრუობა? რა მტერობა ქონდა ჩემი! რეიზა უთხრა?” - ყოველ ღამ ამის ფიქრში იყო მელანია. შუალამე ისე გავიდოდა, რომ არ ეძინა. უკანასკნელ იჭვშიაც შევიდა თავისთავზე:

„რა ვიცი, ეგება, რომ დამეძინება, მერე ეშმაკს მიყავს ჩემი სული და ავ საქმეს ამოქმედებსო”. ერთ ღამეს ამ ფიქრებზე მას მოაგონდა, თუ რამე ახირებული სიზმრები კი უნახავს მის სიცოცხლეში და ისე შეეშინდა, რომ საბანი წაიფარა თავზე და გატვრინა სული. იმ ღამიდან მოწყებული მელანია მუდამ იჭვიანობდა თავის თავზე. იმდენად

აუტანელი შეიქნა მელანიას ცხოვრება ქმრის ოჯახში, რომ მელანიამ დაუწყო ქმარს ხვეწნა:

„გამიშვი ბაბასთან, მასთან ვიქნებიო“. „ეგდე! არ ამეილო ენა, თვარა!..“ - დაუყვირებდა ჯერან ამ ხვეწნის პასუხად.

ხანდახან, როცა ძლიერ სასტიკად მოეპყრობოდნენ ქმრის ოჯახში, მელანია ქმრის უნებურად დააპირებდა მამისას გაქცევას, მაგრამ ჯერან თოფს წამოავლებდა ხელს და დაუძახებდა.

„მობრუნდი, თვარა, კვერნაი რომ მომიკლავს, ისე გაგწევკ წელშიო“.

მელანია ვეღარ გაბედავდა წასვლას. მობრუნებული დაეგდებოდა სახლის უკან მიწაზე და ტიროდა. მელანიას მეტადრე აშინებდა ის გარემოება, რომ ჯერან ექადოდა: „მამაშენისას რომ გეიქცე, ჩამოალ და შენიან დედმამაშენიანა ყველას ღორსავით დაგკლავო“. მართალია, ჯერან არ იყო ისეთი სისხლისმყოფარე კაცი, რომ ადამიანის მოკვლა ან დაკვლა ისე ადვილი ყოფილიყოს მისთვის, როგორც ამბობდა. პირიქით, ბევრ შემთხვევაში ჯერან გულსათუთიც იყო, ძლიერ ეზარებოდა გოჭის ან ქათმის დაკვლა, ხარის და ძროხის, მით უმეტეს. მაგრამ ესეც კარგად იცოდა მელანიამ, რომ, როცა გულმოსული იყო მისი ქმარი, ცოფიანს მოგაგონებდა, ისე ლეწავდა სახლში ჭურჭელს და სხვა ავეჯს, რაც მოხვდებოდა. ამიტომაც ფიქრობდა მელანია: „იგი რომ გაცოფდება, ღმერთი აღარ ახსოვს, კაცის მოკლასაც არ დაზოგოვსო!“ ჯერან იმიტომ კი არ იჭერდა თავის ცოლს, რომ თითქო ცოტა არის მაინც ყვარებოდეს; არა, ჯერანს სძულდა კიდევ ცოლი, მეტადრე მას შემდეგ, რაც მკითხავებმა უთხრეს, მავნე სულიაო. ის მხოლოდ შემდეგი მოსაზრებით არ აძლევდა ცოლს წასვლის ნებას: „მამამისისას რომ დეეგდებოდეს, მაშინ რა მენალვლება, წეეთრიოს და ეგდოს! მარა, რომ გააღიროს თავი და სადმე ქალაქში წეეთრიოს საკახპოთ, მაშინ ხომ მომეჭრა თავი! ქვეყანა იტყვის - ჯერანის ცოლი საკახპოში აგდიაო! რაც უნდა იყოს, ჩემი სახელი ადევს, რჯულიერი ცოლი ქვია, სახტარზე ქრისტიანულათ ჯვარი დაგვიწერია. არ მოვტყუებულებიყავი, კაი იყო და აწი რალა დროისაა. ავია თუ კაი, გათავდა, აწი ერთად უნდა დავბერდეთ მე და იგიო“. ამავე აზრის იყვენ ჯერანის დედაც და დაც. იმათი ფიქრით, მელანიას ფეხზე უკუღმა მიდიოდა მათი ოჯახი, მავნე სულიც იყო მათი რძალი, მაგრამ ბედმა აგი შეგვახვედრა და აწი რალა ეშველებაო, - ფიქრობდენ ისინი. ხშირად თვალყურსაც ადევნებდენ რძალს - არ გაიპაროსო.

IX

ერთ დღეს ხვარამზე და მისი ქალი სხვაგან წავიდენ და მელანია მარტო დარჩა სახლში. მაისის ბრწყინვალე დღე იყო. მელანიამ, რაც საჭირო იყო, მიალაგ-მოალაგა სახლში, შემდეგ გამოიტანა სკამი და დაჯდა აივანზე. ის დიდ სიამოვნებას გრძნობდა, რომ ამ წამში მაინც მას არავინ უთვალთვალეებდა. ასეთი თავისუფალი წამები, მას შემდეგ, რაც გათხოვდა, იშვიათი იყო მის ცხოვრებაში. აივნიდან ჩანდა აჭარის მთა, რომლის წვეროები აქა-იქ ჯერ კიდევ თოვლით იყო დაფარული და თვალის მომჭრელად ბრწყინავდა მზის სხივებში. მთას გადაღმა ცას რალაც მკრთალი, მიბნედილი ფერი ედო. მელანია დიდხანს უყურებდა ამ სურათს და ფიქრობდა: - „ნეტაი ამსვა და იქინეი, იმ მთის გადაღმა, დამსვა! რა კაი იქნება! მოშორდი ამ წვალეებას, ამ ვაი-ვაგლახს! ვინ იცის, იქინეი რა ანბავია, მარა მაინც, რაც უნდა იყოს!.. ამაზე ვარესი ხომ არ იქნება! მარტო აქაურობის მოშორება რათ ღირს!..“ ამ ფიქრებიდან მელანია გადავიდა იმ ფიქრებზე,

რომლებზედაც ასჯერ გაუტეხია ძილი: „გევიპარვი აქედან, დევიკარქვი საცხაო“.

ამხელად ერთი კიდევ დიდხანს იტრიალა მისმა ფიქრებმა ამ კითხვებზე და ბოლოს გადწყვიტა: „გევიპარვი, გევიპარვი და დროიც ახლა მაქო“.

ამ გადაწყვეტილებით მელანიამ ამოალაგა თავისი ზანდუკიდან ტანისამოსი, რაც საჭირო იყო, ჩაიცვა; ახალი წულები, ქარვა და ბეჭედი, რომლითაც ის პირველად დანიშნა ქმარმა, გაჯავრებით ჩააბრუნა ზანდუკში: „აგი არ მინდაო“; ის კაზაც დატოვა, რომელიც ჯვარისწერის დღეს ეცვა: „არც აგი მინდაო“; დასინჯა ყუთში რაღაც წვრიმალნივთები, ამოიღო უმარილის სადაფი. „ამას წვეიღებ, ნენაის ნახელავიაო“; მერე ნახათითბრის სათითური, „ამასაც, - ბაზაის მოტანილიაო“; ჩაიდვა ჯიბეში თეთრი ძვლის სავარცხელი, „ჩემი აფხანაგი ფოტინაის ნაჩუქარიაო“. ბოლოს დახურა ყუთი ამ სიტყვებით: „მეტი არაფერია შიგ, არც მინდაო“. ის ჩქარობდა, რომ დედამთილს და მულს არ მოესწროთ, ან სხვა გარემოებას არ შეეშალა ხელი განზრახულის აღსრულებაში. რამდენიმე წამის განმავლობაში საქმე მზად იყო, წასვლის მეტი აღარა აკლდა რა. მაგრამ ეგ წასვლა არ იყო აღვილი.

მელანიამ დაიკავა ხელში მოკრული ფუთა და დაჯდა ლოგინზე. „რა ტყუილად მოემზადე!“ - თითქოს ვიღაცამ გარკვევით ჩასძახა მას გულის ყურში. დიდხანს იყო მელანია დაფიქრებული, ბოლოს დადვა მოკრული ფუთა ლოგინზე და თქვა: „არა, ამას ვერ ვიზამო“. მას გაახსენდა თავისი მული და დედამთილის სიტყვები: „მიწაში, ქვესკნელში რომ ჩაძვრე, იქიდან ამოგათრევს შენი ქმარი და მაშვინ უყურე შენს სეირსო“. გაახსენდა ისიც, რომ ერთი მათი მეზობლის ქალი დაჭერილი მოაყვანია მამასახლისმა და ჩააბარა ქმარს. გაგონილი ჰქონდა მელანიას ის შემთხვევაც, რომ ერთმა გლეხმა მიაგნო სადღაც ქალაქში თავის ცოლს და დამბაჩით მოკლა. „უშველოს ღმერთმა, ყაძახი იგი ყოფილა, ასთე უნდოდა იმისთანა ბოზ დედაკაცსაო“, - ამბობდა ამ შემთხვევის გამო ხალხი. ხმა გამოვიდა, რომ პოლიციამ მოუწონა გლეხს ეს მკვლელობა და „ფიქრი ნუ გაქ შენ, ამიზა ციმბირში არ გაგზავნიანო“, - უთხრაო. ხვარამზე და მისი ქალი განზრახ უამბობდენ ერთმანეთს მელანიას გასაგონად სხვადასხვა შემთხვევას, თუ როგორ სარტიკად დაუსჯიათ ცოლი ზოგი თვითონ ქმარს, ზოგი სასულიერო მთავრობას და ზოგი პოლიციას, ქმრის სახლიდან გაქცევისთვის. ახსოვდა მელანიას ჯერანის მუქარაც: „იცოდე, რომ გეიპარო, შენიან, შენი ჭირისუფალიანა, ყველას ღორსავით დაგკლაო“. „ჩემი გულისთვის ბაზას, ნენას, ჩემ დებს და ძმებს მოკლავს“, - გაიფიქრა მელანიამ და ჟრუანტელმა დაუარა ტანში. გაახსენდა ისიც, რომ ქმრის ოჯახში ყველა ამას ეუბნებოდა: „შენ იმისთანაი გვარი გაქ, თუ თავი ხელათ იმონე, საკახპოში გეიქცევიო“. ეს შეწამება მელანიას შესახებ გამოიწვია იმ გარემოებამ, რომ მელანიას ერთმა ბიძაშვილმა უგვირგვინოდ შვილი შობა და ბოლოს სადღაც გადაიკარგა. „გამაგრდი, არ გაუმართლო სიტყვა დედამთილს და მულს“, - ეუბნებოდა თავმოყვარეობა მელანიას. მაგრამ ყველა ზემოჩამოთვლილს გარდა იყო ერთი რამე, რის გამოც მელანიას არ შეეძლო ქმრის სახლის მიტოვება და მართლაც ტყუილად მოემზადა გასაპარავად. ეს ანდამატი, რომელიც ასე იჭერდა და არ უშვებდა მელანიას ქმრის სახლიდან, გახლდათ პატარა ლუკა, ერთი წლის ვაჟი მელანიასი. პირველად წასვლა რომ გადაწყვიტა მელანიამ, ლუკასაც წაყვანას უპირებდა, მაგრამ შემდეგ გაიფიქრა: „აბა სად უნდა წვეიყვანო, თვითონ მე სად მივალ, რომ არ ვიცი! ისევ გევიმაგრებ გულს. დავტიებ, კი გამიჭირდება, მარა რა ვქნა, მისდა უკეთესი იქნება; იგი ყველას უყვარს და მოუვლიანო“. ამრიგად ის

აპირებდა ლუკას დატოვებას. მაგრამ როცა ყოველივე მოამზადა და შეხედა აკვანში მძინარე ლუკას, რომელიც ის იყო უნდა დაეტოვებია, გული რაღაც სიტკბოებით დაუამდა და მუხლები მოეკვეთა. „სხვაი ყველაი რომ აფერათ ჩავაგდო, ამას მაინც ვერ დავტიებ, ტყუილია, ვერ დავტიებ!“ - გადაწყვიტა თავის გულში მელანიამ და წასაღებად მომზადებული ნივთები ხელახლა ჩააწყო ზანდუკში.

ცოტა ხნის შემდეგ გაიღვიძა ბავშვმა. მელანიამ საჩქაროდ ამოიყვანა იგი, მიიკრა მკერდზე, თან ძუძუს აძლევდა და კიდევ კოცნიდა. ბავშვი კარგა ხანს მადიანად ჭამდა ძუძუს, შემდეგ გაძღა, დაეთხოვა და ახლა ეტიტინებოდა დედას თავის გაუგებარ ენაზე. მაგრამ ისე მჭერმეტყველურად გამოთქმული სანუგეშო სიტყვები ვერ ანუგეშებს ადამიანს, როგორც ეს გაუგებარი ტიტინი ანუგეშებდა მელანიას, ლუკა, მხოლოდ ლუკა ენთო იმედის ლამპარად მელანიას ტანჯულ გულში. მართალია, ჯერან ხშირად ამბობდა: „დედა რაა შვილის? დედა ტომარაია, მეტი აფერი. შვილი მამისაა, მამის გვარი ეთქმევა, კალონით შვილი მამას ერგებაო“ და სხვა. ხვარამზე და მისი ქალი ლუკას ხუმრობით ასწავლიდენ: „დაატი, დაატი დედასო“, - ლუკაც ვითომ და სცემსო, უფაჩუნებდა თავის პატარა ხელებით დედას სახეზე, მაგრამ მელანია კი ჩაიკრავდა ამ დროს შვილს გულში და მხურვალედ ჰკოცნიდა. ეს იყო დედის სიყვარული შვილისადმი, რომელიც მალა დგას დედისთვის ყოველივე ცხოვრების ანგარიშზე. თუმცაღა თავის ლუკაზე ისეთ იმედებსაც ამყარებდა მელანია, რომლებიც უფრო ცხოვრების ანგარიშს ეხება, ვინემ უანგარო სიყვარულს: „აგერ გეიზდება ჩემი ლუკაი და მერე ტკპილათ ვიცხოვრებ, ავათ მოპყრობასაც ვერვინ გამიბედავსო“. მაგრამ ამ დროს რომ დაგერწმუნებიათ მელანია: „ლუკა როცა გაიზდება, შეგიძულეებს, ჯერანზე უარესადაც მოგეპყრობა, გაგაგდებს კიდევაც სახლიდან, ჯობს ახლავე მოიშორო, მიატოვო“, მელანია გიპასუხებდათ: „რაც უნდა მიქნას ლუკამ, მე მაინც ვერ მოვიძულეებ, მაინც მიყვარს იგიო“ და თან ისევ ისე მგრძნობიარედ ჩაკოცნიდა თავის პაწია ვაჟს. განა ცოტა იცოდა მელანიამ მაგალითები, რომ შვილი დედას ცუდათ ეპყრობოდა: სცემდა, სახლიდან აგდებდა, მაგრამ არც ერთს ამ მაგალითთაგანს არ შეურყევია სიყვარული თავისი პაწია შვილისადმი.

ერთი-ორი საათის შემდეგ სრულიად დამშვიდებულმა მელანიამ, მის მაგიერად, რომ, როგორც თვითონ ფიქრობდა, სამუდამოდ გამოსთხოვებოდა ქმრის ოჯახს და გადაკარგულიყო სადღაც შორს, დაიკავა ხელში თავისი პატარა ვაჟი და გადავიდა მეზობელ თეკლესთან.

თეკლე, რომელიც ერთ ადგილას ამ მოთხრობაში აქამომდეც გვყავს მოხსენებული, მოხუცი ქალი იყო, მეტად გულკეთილი, სოფლის დედაკაცს რაც შეეფერება, ჭკვიანი, გაგებული სიტყვა-პასუხის პატრონი. მელანიამ ადრე გაიგო, თეკლეს თანამგრძნობი კეთილი გული აქვსო და ორ-სამჯერ მასთან ლაპარაკის შემდეგ ისე დაუახლოვდა მას, რომ ყოველივე თავისი ხვაშიადი შეეძლო გაემხილა მასთან. „ღმერთმა აცოცხლოს ჩემი ნუგეშისმცემელი და მასტავლებელი თეკლე! იგი რომ არ ყოფლოყო, აქამდი, სხვაი თუ არა, წყალში გადავარდებოდიო“, - ამბობდა მელანია და, ცოტა არ იყოს, ხშირ-ხშირად დადიოდა თეკლესთან. რისთვისაც მას უწყრებოდენ მული და დედამთილი: „რაა, ნეტაი, სულ თეკლესას, სულ თეკლესას! შენს ოჯახში ეკალი ხომ არ ამოგსლია, რავაც მეიცლი, რომ მაშინათვე თეკლესთან მივბიო“ - უწყრებოდენ, მაგრამ მელანია არ იშლიდა სიარულს, და უფრო სასტიკი ზომების მიღებას

დედამთილი და მული არ ხედავდენ საჭიროდ, რადგან დარწმუნებული იყვენ, რომ თეკლე ცუდს არას ურჩევდა მათ რძალსა და თვითონაც ხშირი სტუმარი იყვენ თეკლესი, როგორც კარგი მეზობლისა. ხვარამზეს და მის ქალს თუ ეზარებოდათ თეკლესთან ხშირი სიარული რძლისა, მხოლოდ იმიტომ, რომ ქმრის ოჯახის საიდუმლო არ გადაეცა მელანიას: „ვინც უნდა იყოს, ოჯახის საიდუმლო არ ითქმება მასთან, შენი ოჯახის ამბავი გარეშემ თავის დღეში ვერ უნდა გაიგოსო”.

- რა შვილი გყავს, მელო, რა შვილი! ამის დედამ ყოლიფერი უნდა ეიტანო, - უთხრა თეკლემ მელანიას მისვლის დროს, გამოართვა ბავშვი ხელიდან და ჩაკოცნა.

- მართალს ჩივი, თეკლე, უნდა ევიტანო, მარა ნამეტარი მომძულდა თავი, ქე ვიფიქრებ მე ცოდვილი, არც შვილის ჯავრი მაქ, არც რაი, თავს ვუშველი-მეთქი. დღეს რაცხა ისე მომექცა გული, რომ პაწია დამაკლტა, კალამ... - მელანიას ტირილმა მოუსწრო და ველარ დააბოლოვა სიტყვა.

- კალამ რაი?

- კალამ გადვირიე, კალამ გევიჭერი საცხა! - თქვა მელანიამ, რომელიც ცდილობდა ზრდილობა მოეხმარა და სხვის ოჯახში არ ეტირა.

- გადვირიე, ქალო, რას ქვია გაჭრა! აგერ ანგელოზსავით შვილი გეზდება. მოითმინე პაწია და მერე ისე წავა შენი ცხოვრება, რომ ღმერთს მადლოდე.

- ღმერთმა შენი თავი, ნუ მომიშალოს, თეკლე, სულ გულს მიკეთებ და მაიმედებ, მარა ნამეტარი გლახა ყოფაში ვარ; ათასნაირათ კი მევიწოდომე შეფერება და არ იქნა.

- მართალია, შვილო, ძალიან. გასაჭირი საქმეა! რას ჩივი. სხვისი და სხვისი შვილი ჯერ ერთმანეთს ვერც ქე იცნობენ, ისე შეხთებიან ცოლ-ქმარათ! თუ იღბალმა ქნა და კაი თვალზე შეხედეს ერთმანეთს, იგია, ქე იცხოვრებენ, თუ არა. ძნელია! ნამეტარი ძნელია! მარა სულგრძელობის მეტი არაფერი გეეწეობა. ხომ იცი, შვილო, თუ ერთი დეისკვნა, მერე ცოლქმრობა აღარ დეირღოვა. შენ კიდო რა გიჭირს! რამდენი შენზე ვარესი მინახავს და გამიგონია, ჰმ! მარა რას იზამ, ასეა ჩვენი რჯული, სიცოცხლეში ცოლ-ქმარი ველარ მოსცილდება ერთი მეორეს. შენ გგონია, შენს ოჯახს უხარია ასე ყოფნა, გადაკიდული რომ ხართ? იგინიც წუხლარიან, მარა რა ქნან? რამდონჯელ უტირია შენს დედამთილს ჩემთან, - თავობიდან იმას ვცთილობდი კარქათ ვყოფილიყავით, ტკპილათ ვყოფილიყავით ოჯახში და არ იქნაო. ერთი გზობა შენმა ქმარმაც მითხრა, ჩემი ჯანი ოჯახის კეთებას შევალე, კარქა ვიცხოვრებ-მეთქინ, ვფიქრობდი, მარა რაცხა ესე მეირთო ჩემი საქმე, რომ აღარ იქნაო. ასეა, შვილო, იგინიც არ არიან ავი სულიერები, ჩვენ ქვეყანას იგინზე უკეთესი პირის და სამართლის ადამიანები არ მეიძებნება. მარა რაცხა ესე უკულმა მოეწყო საქმე, იგინს შენ არ უყვარხარ და შენ იგინი! ძალიან ძნელია ასე ყოფნა, მარა ახლა მოთმენის მეტი აღარ გიეწეობა. შენი კაი ქალობა იგი იქნება, მეითმინო და შუუფერო, ამასობაში, იგია, შვილიც გამოგეზდება, იგინიც გულს დეიდუმებენ და ესე კარქა წავა შენი ყოფნა, რომ შენც არ მიელოდე! აზა რავა გგონია, თუ იცი? მერე კიდევ, რაც ქალს ამისთანაი შვილი გყავს, ამის დედამ ყოლიფერი ტანჯვა უნდა დეივიწყო! აგი, ანგელოზი! - თეკლემ კიდევ ჩაკოცნა ბავშვი.

- სტორეთ, სტორეთ, თეკლე, აგი ანთია ჩემ დადამებულ გულში სანთლით, აგი რომ არ მყავდეს, რა ვიცი, რას ვიზამდი, - უთხრა მელანიამ თეკლეს და ჩაიკრა შვილი გულში.

კიდევ დიდხანს ილაპარაკეს თეკლემ და მელანიამ. თეკლე გადავიდა სხვადასხვა

ამბეზზე. იმდენი რაღაც გასართობი ძველი და ახალი უამბო, რომ მელანია კმაყოფილი გულით და დამშვიდებული სულით დაბრუნდა შინ.

X

ზაფხულის ღამე იყო, მაგრამ უმთვარო და მოღრუბლული. ხანდახან გაანათებდა ელვა და სადღაც შორს-შორს გაისმოდა ქუხილის გუგუნი. საწვიმრად მომზადებულ ბუნებაში მიძიმედ ჩასძინებოდა სოფელს. ჯერან ტევრიძის ოჯახში ყველას ეძინა. გარდა მელანიასა. ეს უკანასკნელი კი წამომდგარიყო ლოგინიდან. ჩვეულებრივად შემოედგა თავზე ხელი და ნიდაყვი დაებჯინა თავის ზანდუკზე; ელვაზე დაინახავდით, რომ ლოგინის მეორე მხარეს ეძინა ჯერანს. მხოლოდ ამათი ვაჟი - ლუკა აღარსად ჩანდა.

„რაც უნდათ, იგი თქვან მერე!“ - ჩაიფუჩუნა მელანიამ და განაგრძო ნაჭერ-ნაჭერად ფიქრი, - „გული არ გეიტეხო, რას ქვია, ჯერ კიდევ ბალანაი ხარ, ეგება იმისთანაი ბედნიერება მოგელის, რომ შენ ბედს ძაღლმა არ დაჰყეფოსო“, მითხრა თეკლემ. რა კაი გულისაა! ყველა უბედური ანუგემოს უნდა. კაია ნუგემი, თუ გწამს... მარა მე აღარ მწამს... წვევიდა იგი დროი, რომ ვფიქრავდი, აი დღეს, აი ხვალ უკეთესათ შეიცვლება ჩემი ყოფნა-მეთქინ!.. რა კაია ბაღნობა!.. რაზე გამახსენდა ახლა ბაღნობა?.. რავაც კაი ტკბილი სიზმარი, ესე მახსოვს ჩემი ბაღნობა... იმ ღამეს რომ სიზმარი ვნახე, ვითამ მე ნიკოს ცოლი ვიყავი, ახალი სახლი გვექონდა, ჩემი ლუკაი თეთრი პერანგით თამაშობდა ეზოში. ვითამ ჩემი და ნიკოს შვილი იყო. რავა სიყვარულით მიმზერდა ნიკო! მაინც სიზმარში ხანდახან ყოლიფერი ესე კარგათ არის, რომ ცხადათ თავის დღეში არ იქნება... მარა იმ ღამეს საშინელი სიზმარი ვნახე! კლტეი იყო, დაბლა ზღვასავით ბნელი იდგა. რაცხამ გადამაგდო და წვევიდი უფსკრულში. არსა აღარ იყო ფსკერი, მივფრიალებდი ესე. რა შემეშინა!.. რომ გვეიღვიძე, სული შემგუბებოდა. ნეტაი რაა სიზმარი? ნენამ მითხრა, კაცს რომ დიეძინება, სული გაფრინდება და იგიაო. მერე ნიკოს ცოლი რომ არ ვყოფილვარ მე, რეიზა დამესიზმრა?.. რა კაი იქნებოდა, ნიკოს ცოლი რომ ვყოფილიყავი, მარა ვინ იცის? ეგება ქე შეგვძულებოდა ერთი მეორეს. ბევრი ქნილა ამისთანაი... არა, ტყუილია! ერთი გზობა თუკი გიყვარდა კაცს, იმას მერე ასთე მაინც ვერ შეიძულებ. რავარც მე ვძულვარ ჩემ ქმარს. ოცჯელ კი მითხრა - შენ არ მოკტები და სხვაი ყველაო. მართალია! იმას მერე ვითამ და რავალა ვარ ცოცხალი!.. ღმერთმა იცის, ათასჯელ კი მინატრია სიკტილი. არ მოვკტი! რაა ახლა აგი, ყოლიფერი რომ გამახსენდა? რაღათ მინდა ახლა აგინი? მესამე გზობაა აგი რომ მემართება: ვფიქრავ, ვფიქრავ, ყოლიფერი გამახსენდება და ბოლოს აღაფერი! იმ დღესაც ასთე დამემართა - ვფიქრე, ვფიქრე, ბოლოს ფიქრით მოღალული მივედი წყლის პირზე, შემეშინა და ქე დავბრუნდი შინ. ერთი უწინ კიდევ მევიტანე ფიშტო - მქონდა, მქონდა ხელში, ველარ გავბედე და ისევ შევიინახე. ნახავ, ახლაც ასე თუ არ დამემართოს!.. ამისთანა დროს ფიქრი ვის გუუგონია! უცფათაი უნდა... და გათავდა! მახსოვს, ბაღნობას ცოფიანმა დამსუნა. მომიტანეს ცოფის წამალი, მარა არ იქნა ვერ დავლიე და ვერა. რავაც მივიკარებდი პირთან, გულზე წამომაზიდებდა და ვერ დავლევდი. არ დამელია, საშველი არ იყო. ბოლოს მივედი, უცფათაი დავხუჭე თვალები და გადვუშვი პირში. გათავდა, სულაც არ იყო ისე საშინელი, მე რომ მეგონა... რა კაია ბაღნობა! მე და ნიკო რომ დავპარპალდებოდით ქედში წაბლიზა! ბალანაის გული სამოთხეა! - ერთი გუშხამ მესიზმა კიდევ: მე და ნიკო ვითამ ესევე ბალანაი ვიყავით და ერთათ ვთამაშობდით. ესე ტკპილათ კი გამომეღვიძა მაშვინ; რომ!.. ნეტაი არ გამომღვიძებოდა!.. ღმერთო, რა და

რას მოვყვები!.. ვის ეწყინება? ნიკოს ეწყინება, ეგებ კიდეც ატირდეს. ნეტაი ერთი მანახვა ახლა! ჯერ ცოლი კიდე არ შეურთავს თურმე. ნენას, ბაბას, დებს, ძმებს? უწინ ყველას ვუყვარდი და მას მერე ყველამ შემიჩვენა. რამდონი ხანია თვალი აღარ შემივლია არც ერთიხა! ნეტაი იგინს თუ ენატრება ჩემი ნახვა, რავაც მე იგინის? რა სულელი ვარ! თუ ენატრებაოდეს, ვინ დუშულიდა! რომ შევსძულდი, შევსძულდი ყველას! რეზა შეცთიო? რა ვიცი, რეზა შევცთი! ისე იყო ჩემი საქმე მოწყობილი და შევცთი! თლათ იგინია დანაშაული ჩემ შეცთომაში! არა ვითამ? აბა მე ვარ? რა ვიცი, გეიგებს კაცი, ესეა მოწყობილი ჩვენი ყოფნა!.. ნეტაი ლევანს თუ ეწყინება? არა, იმას არ ვუყვარდი, თვარა არც ისე მომიძულედა! მე ამ დღეში ჩამაგდო, თვითონ ცოლი შეირთო და არის ტკპილათ!.. მატყუებდა მიყვარხარო! ვითამ და რა უნდა ექნა? მე ხომ ვერ შემირთავდა ქმრიან ქალს? ესე წევიყვანე საქმე? ჯერანს რომ, კაი, გადავრჩენოდით, კანოლი არ გაგვიშობდა. ძალიანი უბედურათ არის ქალის საქმე! ყამახის ქალი ნამეტური დაჭირულია! ჯერ დედ-მამაა შენი ბატონი და მერე ქმარი! ხმაის ნება არც ერთთან არ გაქ! რომ განწვალონ, მაინც იმათ ხელში უნდა დარჩე, სანამდი ცოცხალი ხარ! აბა, სხვაი რა გაგივა? გეიქცევი? რა გამოვიდა მერე? რამდონი გეიქცა, მარა ზოგი დაჭერილი მეიყვანეს, ზოგი ქმარმა მოკლა და ზოგი ჭირმა დააღპო. თაობიდან არის ყოლიფერი უხეიროთ მოწყობილი და იგია!.. რათ მიხდა ახლა, ამას რომ ვფიქრავ! დასწყევლოს ღმერთმა, ერთი ფიქრიდან მეორეს გავყვები და მერე აღარ გათავდება! ფიქრი? ფიქრს რა გათავებს! ფიქრი მაშვინ გათავდება!.. მაშვინ ყოლიფერი გათავდება!.. რამდონზე ვაგვიანებ, იმდონზე ვარესია. ცოფის წამალი რომ არ დავლიე, იმის არ იყოს, უცფათაი დაჭუტე თვალეი და გათავდა!” მელანია ნელა წამოდგა ლოგინიდან და გაჩერდა.

„ვაიმე, მაშინდულა გული მისუსტდება და მიკანკალებს!” - ჩაიფუჩუნა და დაუმატა: „არ შემიძლია!” ხელახლავ დაჯდა ლოგინზე. დაჯდომის დროს ლოგინმა თუ იატაკმა დაიჭრიალა, ჭრიალზე ჯერანმა გაიღვდა და „ვაიშვილოო”, დაიძახა ზმორებით. მჯდომარე არ დამინახოსო, გაიფიქრა მელანიამ, დაწვა და წაიხურა თავზე საბანი, თითქოს სძინავსო.

მართალია, ჯერ არაფელი მითქვამს მის შესახებ, რომ იმ ხანად ჯერან ტევრიძის ოჯახში ორი სამწუხარო შემთხვევა მოხდა. რადგანაც მისი დაწვრილებით აწერა მეტად გააჭიანურებდა ჩვენ მოთხრობას, მოკლედ გაიმბობ, მკითხველო, ამის შინაარსს.

ერთ ყმაწვილ კაცს, ჯერანის ახლო მეზობელს, ძლიერ მოსწონდა მელანია. „რაცხა იმფერი ეშხიანია, იმისთანაი საყვარელი ენა აქ, რომ მისი გულიზა დადნებო”, - ფიქრობდა მელანიას შესახებ ეს ყმაწვილი და თან ძლიერ ემდურებოდა ბედს, რომ მელანია მას არ შეახვედრა ცოლად. ერთ საღამოს მელანია ძროხების მოსადენათ წავიდა. მათის იაკამა დარი იდგა: მწვანე ბუჩქებით და ტყეებით დამოსილ ბუნებას გულის დამატკობელი შეხედულება ედვა. მელანიას უყვარდა ბუნების ამნაირი მდუმარება. მის დაღონებულ გულს რაღაც ერთგვარი სიტკბოება ედებოდა, როცა უმზერდა საღამოს ლურჯი ცის ქვეშ დადუმებულ მწვანე ქედებს, ბუჩქებს და პატარ-პატარა მინდვრებს, აქა-იქ ყანებით აჭრელებულს. ის მიდიოდა ნელი ნაბიჯით და თან ესიყვარულებოდა ბუნებას. გაიარა ვიწრო, მწვანე მინდორი; გავიდა პატარა მდინარეზე, რომელიც, თითქო რაღაცას ლაპარაკობსო, ისე ჩუმი, საიდუმლო დუდუნით გარბოდა წვრილი, შავი ქვით მოფენილ კალაპოტში. აუარა გვერდი ყანას, რომელშიაც ლურჯ-მუქის ფერ ზღვასავით

გადაშლილიყო ახალამოსული სიმინდი; უკანასკნელ, მელანია შევიდა ერთ ბუჩქნარში, რომელშიაც მიდიოდა ძლივს შესამჩნევი ბილიკი. როცა მიაწია იმ ადგილს, სადაც ბილიკი ორად იყოფოდა, მელანიას შემოესმა ფოთლების შრიალი. „სუ, ძროხა თუა!“ - იფიქრა ქალმა, შეჩერდა და გაიხედა იქით, საიდანაც შრიალი მოესმა. მაგრამ ძროხის მაგიერ ბილიკზე გამოვიდა ლევან (ის ყმაწვილი, რომელსაც მელანია მოსწონდა) და მორცხვად უთხრა მელანიას:

- სადამო მშვიდობის.

ხშირ სუნთქვაზე ეტყობოდა, რომ ყმაწვილი კაცის გული ძლიერ მღელვარებდა. მელანიას თუმცაღა ცოტა გაუკვირდა, „რას უცდიდა აი კაცი აქანაიო“, მაგრამ მღელვარება კი არ შეუმჩნევია.

- ჩემი ძროხები ნახე ეგება? - ჰკითხა მან ყმაწვილ კაცს და როცა პასუხად მიიღო: „ეგერაა ყველაყაი, გადაღმაო“, აპირებდა წასვლას, მაგრამ ლევანმა გადაუღობა გზა და ხმის კანკალით უთხრა:

- შენთან სიტყვა მაქ.

- რა სიტყვა? - ჰკითხა გაკვირვებულმა მელანიამ.

- იგი სიტყვა, რომ დევიწვი კაცი, შენმა მზერამ დამწვა! - მღელვარებით უთხრა ლევანმა და სახეზე ალმური მოედვა.

მელანიასათვის ეს სიტყვები სრულიად მოულოდნელი იყო, მაგრამ მაინც კი სწრაფად უპასუხა ლევანს:

- ლევან, თუ კაცის ნამუსი გაქ, დამეთხუე! ყოლიფერში უბედური რომ გამუა ადამიანი, მე ვარ! ჩემ სიცოცხლეში იმისთანაობა გულში არ გამივლია და შენ მაინც გიფიქრია, ვითამც მე იმნაირი ქალი ვიყო!

- ვერ დაგეთხოვი! ვიცი, მიუკარებელი ხარ, მარა მაინც ვერ დაგეთხოვი!

- აბა, რას აპირობ, ძალას? აბა, ჰა, გაბედე თუ კაი ბიჭი ხარ! - მუქარით უთხრა მელანიამ და დააპირა წასვლა, მაგრამ ლევანმა მოჰკიდა ხელი და უთხრა:

- ვერ გაგიშობ, ჩემი გულის ამბავი თუ არ შეგატყობიე, ისე ვერ გაგიშობ!

- იცოდე ლევან, თავს შემოგაკლავ და საიმგვართ არ დაგნებდები! - თავგანწირულებით მიუგო მელანიამ.

- იმას არა, ისთე, ტყუილაი, თითო პირს შენთან ყოფნის ნებას მომცემ?

- არა, ლევან, გაფიცებ, ხელი ეიღო ჩემგან!..

- თითო პირი ტყუილაი, ესე ერთათ ყოფნა და ლაპარაკი?

- ღმერთო! მოდი ჩვენსას და იყავი ვინ გიშლის?

- თქვენსას ვერა, თქვენსას რომ მუალ, შემოხედვასაც ვერ ვბედავ, სადმე სხვაგან.

- მერე რაი, რა გვაქ სალაპარაკო?

- მე მაქ, - თუ ვინმე გიყვარს, სულ იმასთან იყო და ილაპარაკო გინდა კაცს. შენ მიყვარხარ, ტყვია მომხთეს ამ გულში, თუ ჯერ ესე მყვარებოდეს ვინმე, რავაც შენ!

- რეიზა, ლევან, სხვას ყველას ვძულვარ და შენ რა ჩემმა უბედურობამ შეგაყვარა ჩემი თავი? ან რათ გინდა ჩემი სიყვარული?!

- რა ვიცი, კი გაჩდა ამ გულში და, რა ვიცი! შენ გულს... შენ გულს არაფერი შეუტყვია? - ამ კითხვის დროს, ცოტა დააკლდა, კინალამ ცრემლები არ გადმოსცვივდა ლევანს თვალებიდან.

მელანიამ შეხედა და მოაგონდა ნიკო მოახლიშვილი. ნიკომ იცოდა ასე

მგრძობიარედ შემოხედვა, როგორც ახლა უმზერდა მას ლევან. ამ მოგონებამ ცოტაოდნად მოაღბო მელანიას გული.

- ჩემი გული რას შეიტყობდა? მე მიმაჩნიახარ ესე, რავაც ერთი კაი მეზობელი.
- მეტი არაფერი? რა ცრუობა ყოფილა, რომ იტყვიან, გული გულს იცნობსო. ახლა მითხარი, მამლევ თუ არა ნებას თქვენსას არა, სამე სხვაგან, ჩემს მეტი რომ არ იყოს ესე?
- ლევან, ტყულაი ერთათ ყოფნით და ლაპარაკით შენ არაფერი გაგიკეთდება და რომ შეგვიტყონ, ჩვენ არჩივ ქვეყანას ქე დააქცევენ. ხომ იცი, ჩვენი ოჯახის ამბავი!
- ვერ შეგვიტყობენ, ვერა! ნუ მომკლავ! მითხარი, კი-თქვა.
- ღმერთო! ლევან, არ ჯობს, დამიჯერე!..
- სამშაბათს აქანაი დაგხთები.
- ნუ, ლევან, თვარა ბოლოს შენც გეწყინება რეიზა ვქენი აგოი!..
- სამშაბათს ამ დროზე, მამლევ თუ არა სიტყვას?
- არ ვიცი, ეგება ქე მევიდე, ნამდვილს ვერ გეტყვი.
- კაი, თუ გული გიზამს, მომატყუე. ჩემდა თავათ სამშაბათს აქანაი გიცთი, იცოდე.

ამ სიტყვებით დაშორდენ იმ დღეს ლევან და მელანია ერთმანეთს! „ნამდვილათ მუალ-მეთქინ ხომ არ მითქვამს. არც მივალ“, - ფიქრობდა პირველად მელანია და უნდოდა დავიწყებოდა ის შემთხვევა, ლევანის იმდღეინდელი შეხვედრა. მაგრამ არ იქნა, არ ავიწყდებოდა. წინააღმდეგ, ატყობდა, რომ, იმ დღიდან მოწყებული, მის გულში რაღაც ცვლილება მოხდა: რაღაც აშინებდა, თან რაღაც უხაროდა. ერთ ღამეს დაესიზმრა, რომ ლევან და ის ეხვეოდენ ერთმანეთს. შემდეგ კიდევ ნახა სიზმრად - თითქო ლევან იგივე ნიკო მოახლიშვილი იყო და ისე უყვარდა, რომ ისეთ მძლავრ სიყვარულს ენით ვერც კი გამოხატავს ადამიანი. ყოველ შემთხვევაში მელანიამ გადასწყვიტა არ მისულიყო ლევანთან პაემანზე. მაგრამ მოაწია თუ არა პაემანის დღემ, მელანიამ შესცვალა თავისი გადაწყვეტილება: ის ჩვეულებრივზე ერთი საათით ადრე წავიდა ძროხების მოსადენად, რომ ლევანს შეხვედროდა დანიშნულ ადგილას. როცა ლევანმა უთხრა მას: „აბა მოვეფაროთ იქით და პაწა ხანს ვილაპარაკოთო“, მელანია თანახმა გაუხდა, მხოლოდ ეს კია, რომ ჯიბიდან ამოიღო პატარა ყვითელტარიანი დანა, აჩვენა ლევანს და უთხრა:

- აა, ხედავ ამას? იმისთანობა რომ რამე იფიქრო და ძალით მომერიო, შენ თუ ვერა, ჩემ თავს შენ თვალწინ დევიკლავ.

- იმ დღესაც გითხარი მიყვარხარ და შეყვარებულთან ძალადობას, აბა, რავა იზამს კაცი! მხეცი ხომ არ ვარ! - უპასუხა ლევანმა გულწრფელად.

კარგა ერთ საათს ისხდენ მელანია და ლევან ერთად. ლევან უამბობდა, თუ პირველი გაცნობისთანავე როგორ „სხვაფერათ შეექნა გული მასზე“, თუ როგორ ესიზმრა ერთ ღამეს, ვითომ მელანია მისი ცოლი იყო და სხვა ამგვარებს. მელანია გაჩუმებული უგდებდა ყურს და მხოლოდ ხანდახან იტყოდა თითო-ოროლა სიტყვას: „მერე“, „ჰო“, „კი“ და სხვა ამისთანას. მაგრამ ლევანის საუბარმა, რომელშიაც ისმოდა გულწრფელობა და უტყუარობა, საკმაოდ იმოქმედა მასზე. მოშორების დროს ლევანმა და მელანიამ კიდევ დანიშნეს პაემანი, კიდევ შეხვდენ ერთმანეთს, კიდევ ბევრი ილაპარაკა ლევანმა თავის გრძობებზე. მელანიამ მეორე ნახვის დროს მხოლოდ თავის სიზმრები უამბო ლევანს. განმეორდა ასეთი პაემანი და ნახვა რამდენიმეჯერ. ყოველი ნახვის შემდეგ

ლევან უფრო და უფრო ვრცელ ადგილს იჭერდა მელანიას გულში. მელანია დარწმუნდა, რომ ლევან ერთადერთი ადამიანი იყო მისთვის, რომელთანაც შეეძლო გამოეთქვა თავისი გულის პასუხი. მართალია, მელანიას ასეთ ადამიანად ლევანის გაცნობამდე თეკლე მიაჩნდა, მაგრამ მას შემდეგ, რაც ლევან გაიცნო, დარწმუნდა, თეკლეს ისე სრულიად არ შეეძლო მისი გულის გაგება, როგორც ლევანს. ლევანი და მელანია თითქოს ხედავდნენ კიდეც ერთმანეთის გულს, ისინი მარტო სიტყვით კი არა, თვალებითაც ელაპარაკებოდნენ ერთმანეთს, გაეგებოდათ ერთმანეთის გრძნობები და თანაუგრძნობდნენ ერთმანეთს. ამნაირი ერთმანეთის გაგებით და თანაგრძნობით უნდა აიხსნას ის, რომ მელანიას შეუყვარდა ლევან. ახლა მელანიასთვის ის წამი იყო ნეტარების წამი, როცა ლევანს უმზერდა. ის აღარ ემუქრებოდა ლევანს, „იმგვარობა არ იფიქრო, თვარა დანით დევიკლავ თავსაო“. ლევან რომ გაგიჟებულიყო და დანით მოენდომებია მელანიას დაკვლა, მელანია ყელს უჩვენებდა. „აჰა, დამკალ, თუკი შენ გაამებ ამითო“. ლევან და მელანია სრულიადაც არ ფიქრობდნენ იმაზე, თუ რა შედეგი უნდა ქონებოდა იმათ სიყვარულს. მხოლოდ, ხანდახან მელანია კი ეტყოდა ლევანს: „წვეიყვანოთ ჩემი ლუკაი და საცხა გადავიკარქოთო“. ლევანსაც უნდოდა მელანია საკუთარი მისი გამხდარიყო, თავისუფლად შესძლებოდა მასთან ტრფიალი, მაგრამ კარგად იცოდა, რომ ამის მიღწევა შეუძლებელი იყო მისთვის: ჯერ რომ ჯერან არ გადაარჩენდა ცოცხალს ასეთი შეურაცხყოფისთვის. ეს, ვთქვათ, კიდეც არაფერი. ლევან კარგი ვაჟკაცური გულის და ღონის პატრონი იყო და არ შეუშინდებოდა ამ დაბკროლებას, მაგრამ სასულიერო და საერო კანონები, ხალხისაგან ლანძღვა-კიცხვა, ნათესავებისაგან წყრომა და სიძულვილი - ესენი ყველა მათ დაუწყებდა დევნას. თუმცა ლევან ერთი უსწავლელი გლეხი იყო, მაგრამ ესენი ყველა მაინც კარგად ესმოდა მას და ამიტომაც მელანიას ასე პასუხობდა: „არა, ჩემო მელო, ასე ქურდულათ ვიყოთ, უკეთესია, თვარა რომ გევიქცეთ, მოგვაგნებენ, მთლათ მოგვაცილებენ ერთმანეთს. და მაშინ რაღაი!“ ისე კი ლევანმა გადასწყვიტა თავის გულში: ცოლს არ შევირთავ, რადამც მელანია შემეყვარდაო.

ვინ იცის რამდენ ხანს გაგრძელდებოდა მელანიას და ლევანს შორის ამგვარი ცხოვრება, რომ ხვარამზეს და მის ქალს, განსაკუთრებით ამ უკანასკნელს, ეჭვი არ აეღო რძალზე, - ვინცხა უნდა უყვარდესო. ამ იჭვის მიზეზად გახდა ის გარემოება, რომ მელანიას ძლიერ შეუყვარდა ძროხის მოსადენად მარტო წასვლა. „რაცხა კი მიეგულება იქით, რომ ესე უხარია ამ ბოლოს ძროხიზა სიარული“, ფიქრობდა, ერთ დღეს, როცა მელანია ძროხების მოსადენად წავიდა, მულიც გაჰყვა უკან ჩუმად.

- რა ნახა დღეს იგი ჩემა დასაფსებმა თვალებმა! რეზა არ დამიდგა თვალები იმის ნახვამდი! - შეილაპარაკა სახეგაფითრებულმა ელისაბედმა სახლში, როცა დაბრუნდა.

- რა იქნა, ციცავ? მითხარი რა ამბავია, თვარა აგია გამისკტა გული! - მიაგება თავის ქალს პირში ხვარამზემ, რომელმაც დიდი მოუთმენლობა იცოდა ამისთანაობაში.

ელისაბედმა უამბო დედას, თუ როგორ ისხდნენ მათი რძალი და ლევან ერთად ბუჩქნარში.

- მივარდნოდი და ფრჩხილით დამეგლიჯა ორივე, გული არ მიშლიდა, მარა იქინეი ჩემი ყოფნა რომ შიეტყვენ, ჩვენი გამზახებელი რძალი შინ აღარ მევიდოდა, მომკლავენო და საცხა გეიქცევოდა, მაშვინ მთლათ თავი მოგვეჭრებოდა ქვეყანაში! - დააბოლოვა ელისაბედმა თავისი სიტყვა.

ხვარამზეს ისეთი თავზარი დასცა ამ ამბავმა, რომ დიდხანს ვერ ახერხებდა სიტყვის თქმას. როცა ცოტაოდნათ დამშვიდდენ, ხვარამზემ და მისმა ქალმა არჩიეს და გადასწყვიტეს, რომ ეს გარემოება გააგებონ ჯერანს. მაგრამ ესეც ძლიერ საშიში საქმე იყო: ჯერან მოკლავდა ცოლს და მაშინ ხომ სულ დაიღუპებოდენ. საჭირო იყო, რომ ამ ამბის ჯერანთან გამხელის დროს, ორი-სამი მოკეთე და კაი მეზობელი დაესწროთ. ვინიცობაა, თუ ჯერან თავისი ცოლის მოკვლას დააპირებდა, ესენი არ დაანებებდენ, ჩამოდგებოდენ ცოლ-ქმარს შორის მოსაშუალებედ, შეარიგებდენ და მერე, როცა ჯერანი სიტყვას დადებდა, არ მოვკლავო, იცოდენ, რომ აღარ უმტყუნებდა თავის სიტყვას.

მოსალამოვდა. მელანიამ მოდენა პროხები და დაამწყვდია ქალტაში, მერე მობრუნდა და დაუწყო სიყვარულობა თავის ლუკას. მეტისმეტ კარგ გუნებაზე იყო. იქვადაც არ იცოდა, თუ რა ამბები ჰქონდათ მის გამო მის დედამთილს და მულს. მართალია, ეს უკანასკნელები ისე უყურებდენ მას, თითქო შეჭმა უნდათ მისიო, მაგრამ სიტყვით კი არას ეუბნებოდენ და ამიტომ ვერ მიხვდა მათი გამომეტყველების აზრს. ათასჯერ უნახავს ამათ სახეზე ასეთი გამომეტყველება. მოვიდა ჯერანიც ყანიდან. ხვარამზემ გადაიარა და მოიყვანა სამი კაცი, რომლებსაც წინდაწინვე გაანდო, ასე და ასეა საქმეო. შიშის ჟრუანტელი უვლიდა ტანში როგორც ხვარამზეს, ისე მის ქალსაც. არ იცოდენ, რით გათავდებოდა ეს საქმე. მაგრამ რა ექნათ? მათი ფიქრით, ისინი მოღალატენი შეიქნებოდენ ჯერანის წინაშე, რომ არ გაემხილათ - ცოლი გღალატობსო.

ხვარამზემ გაიხმო ჯერან გარეთ და სახეგაფითრებულმა, ხმის კანკალით გაუმხილა ყოველივე, - თუ როგორ ნახა ელისაბედმა მელანია და ლევან ერთად და სხვ. თითონ მელანია ამ დროს პატარა სახლში იყო და ვახშამს ამზადებდა. ჯერანს ისეთი სახე დაედო, რომ იფიქრებდით - ცოფდება და ბნედა ემართებაო. ის ხმაამოუღებელი შევარდა სახლში, ჩამოიღო თოფი და დააპირა გარეთ გავარდნა. მაგრამ მას ეცენ ხელში განზრახ ამ საქმისთვის მოწვეული მეზობლები და, როგორც იყო, აართვეს თოფი. ჯერან ეხლა მივარდა დამბაჩას, იგდო ხელში, ერთი ლომივით დატრიალდა, შემოიცილა გარს ყველა, მაგრამ კარებში ხელახლავ შებოჭეს. მხოლოდ ეს კი, რომ არ იქნა, დამბაჩა ვერ წაართვეს ხელიდგან.

- გამიშვით! გამიშვით! - გიჟივით ყვიროდა ჯერან, მაგრამ მეზობლებს მაგრად ეჭირათ ხელში და ეუბნებოდენ:

- გადაირიე, ბიჭო?! თავს იღუპავ! შენსგამეტს არ დამართია ამისთანაი თუ? ციმბირში გაგზავნიან! დედა და დაი მაინც აღარ გეცოდება?

ამ ხმაურობაზე მოვიდენ სხვა მეზობლებიც, რომლებითგან ზოგი ეხვეწებოდა ჯერანს, დადუმდიო, ზოგი უწყრებოდა: „ჩვენც კაცი ვართ, დაგვიჯერე, თვარა ბაწრით შეგკრავთ და ისე გამყოფებთო“, ზოგი უსახელებდა მაგალითებს - ამა და ამ კაცებს დაემართათ შენსავით, მარა ცოლი არ მოუკლავსო. ქალები კი მელანიას შემოეხვიენ და ერთ შავ დღეს აყენებდენ: „ცხენის ძუაზე ჩამოსაკიდი ხარ, მიწაში უნდა ჩამკრე, რავა გაბედე ასე ქვეყნის დაქცევაო“ და სხვა. მელანია კი ეგდო მიწაზე და ტიროდა. თავის გასამართლებლად ერთ სიტყვასაც ვერ ახერხებდა. უკანასკნელ, თან მოქანცულმა და თან მეზობლების რჩევით გონზე მოსულმა ჯერანმა გააგდო დამბაჩა ხელიდან. ამის შემდეგ სამ დღეს კიდევ მალავდა თეკლე მელანიას თავის ოჯახში. მეოთხე დღეს მეზობლები ჩამოდგენ მოსაშუალებედ და შეარიგეს ჯერანს ცოლი.

ამის შემდეგ წაიშალა ჯერანმა ხელი ცოლზე საცემრად, დაავიწყდა, რომ

ამბობდა: „ცოლს ვინც გალახავს, იგი კაცათ არ მიხსენებიაო“. აიმიზეზებდა რაღაც უმნიშვნელო საბაბს, მოავლებდა მელანიას თმაში ხელს, დასცემდა მიწაზე და ამოიყრიდა ჯავრს. ხვარამზე და მისი ქალი ეცემოდენ ჯერანს ხელში დასაკავებლად, მაგრამ რას გახდებოდა ორი სუსტი ქალის ძალა გალომებულ ვაჟკაცთან! ხანდახან პატარა ლუკა იხსნიდა დედას ცემისაგან: ის გააბამდა საშინელ ტირილს და ყვირილს, როცა დედას მიწაზე დაცემულს დაინახავდა. ჯერანსაც მოულობებოდა გული შვილის ტირილზე და დაეთხოვებოდა მელანიას. მელანია დანაშაულად გრძნობდა თავს და ამიტომ ემორჩილებოდა ქმრის სისასტიკეს. ფიქრადაც აღარ მოსვლია იმ შემთხვევის შემდეგ ქმრის სახლიდან გაქცევა, ან კი სად უნდა წასულიყო? მისმა მშობლებმა როცა შეიტყვეს - ჩვენს ქალს ქმრისთვის უღალატიაო, წყევა-კრულვით გამოეთხოვენ მას. მელანია ყოველთვის ტირილს დაიწყებდა, როცა გაახსენდებოდა მამის სიტყვები: „თავი მომჭარი ამ სიბერის დღეს, მარა ჩემმა თვალმა აღარ გნახოს ამას იქით! შენ დღეის იქით აღარ გყავს არც დედ-მამა და არც და-ძმებიო“. მართალია, მელანია ძლიერ იშვიათად დადიოდა მშობლების სახლში; ხანდახან მამა თუ ინახულებდა თავის ქალს, თვარა სიდედრი, ცოლის დები და ცოლის ძმები დათხოვნილი ჰყავდა ჯერანს თავის სახლიდან, მაგრამ მელანიას მაინც დიდ იმედად მიაჩნდა ისინი. ახლა ყველა დაჰკარგა! ლევანის ნახვა ხომ აღარ შეეძლო და არა მელანიას. ხვარამზე და მისი ქალი ახლა კარზე აღარ უშვებდენ რძალს მარტო. თვითონ ლევანსაც ხომ ასეთი დღე დააყენეს მშობლებმა: „რავა გაბედე ქალის შეყვარებაო“; მერე მოუნახეს საცოლუე და თითქმის ძალად დააწერივნეს ზედ ჯვარი. ამ უკანასკნელმა გარემოებამ სულ მთლად მოხარშა მაინც მელანიას გული. მთელ ღამეებს ტირილით ატარებდა.

არ გაუვლია ზემოაწერილი შემთხვევის შემდეგ ორ თვეს, რომ მეორე თავზარდამცემი შემთხვევა მოხდა ჯერან ტევრიძის სახლში: ჯერანის ვაჟი ლუკა მოკვდა ყელის ტკივილით ანუ, როგორც სოფელში ეძახიან, „კისერბატონებით“. ლუკას სიკვდილმა, რა თქმა უნდა, მთელი ოჯახი მწარედ დააგლოვიარა. ხვარამზე დღე და ღამე არ ისვენებდა ტირილისაგან; ელისაბედ ყოველ დღე მოიტანდა ლუკას პერანგს, რომელიც თავისი ხელით შეუკერა და აყრიდა ზედ ცრემლებს; ჯერან ცოცხალ-მკვდარი დადიოდა და ყოველ წამში ოხვრით ამოიძახებდა: „ვაიმე, შვილოო“. მაგრამ მელანიას მწუხარება სულ სხვა იყო. მელანიასთვის შვილის სიკვდილით მოისპო ყოველივე ნუგეში; მას შემდეგ ის ხშირად ეკითხებოდა თავის თავს: „რალიზა ვარ ცოცხალი? რეიზა არ გავყევი ჩემ ლუკასო“. მართალია აიმედებდენ. მეტადრე თეკლე: „ნუ გეშინია, ჯერ კიდო ბაღანაი ხარ, ასე ქვია, შვილსაც მიესწრობი და ყოლიფერ სიკეთესო“ მაგრამ მელანიასთვის ახლა აღარ ჰქონდა ამ სიტყვებს მანუგეშებელი ძალა; ცხოვრების უკუღმართობამ ასწავლა მას ყოველივესთვის ეჭვის თვალით ეშხირა. ოჯახი კი ისე უყურებდა მელანიას, თითქო ამ უკანასკნელს მოეკლას თავისი შვილი. „შენმა ცოდვამ და ურჯულობამ დააქცია ჩვენი ოჯახიო“, - ეუბნებოდა მას ხან მული და ხან დედამთილი. „შენ არ მოკტები, თვარა სხვაი ყველაიო“, - რამდენჯერმე უთხრა ქმარმა. „ვითამ რა დასაქცევი ყოფილა იი სიკვტილი! ვისაც არ უნდა, იმას კლავს და ჩემისთანა უბედურს არ ეკარებაო“, - ფიქრობდა მელანია. სცადა თითონ მოელო ბოლო თავის თავისთვის, ერთჯერ წყალში გადავარდნა დააპირა, მეორეჯერ დამბაჩით აპირებდა თავის მოკვლას, მაგრამ ვერ გაბედა ვერც ერთი.

იმ ღამეს, რომელიც ჩვენ ამ თავის დასაწყისში მოვიხსენიეთ, მელანია მეტის მეტად აიტანა შავმა ფიქრებმა, ის რამდენიმეჯერ წამოდგა ლოგინიდან რაღაც განზრახვის სისრულეში მოსაყვანად, მაგრამ ვერ ბედავდა.

შუალამე გადავიდა. ქუხილი და ელვა მატულობდა. ბოლოს დაუშვა ზაფხულის მსხვილი წვიმა, რომელსაც საშინელი გრიალი გაჰქონდა ყავრით დახურულ სახლზე. „რა წვიმაა! - დაიწყო მელანიამ ფიქრი, - ამისთანაი წვიმა რომ იქნებოდა, ჩემი ლუკაი მკითხავდა, ნენა ლაა იო. ნეტაი თუ ვნახავ ჩემ ლუკას? ბაღნები ანგელოზებში ურევიაო. მე ვინ მიმიშობს მასთან! იგიც კაია, შორიდან თუ დევინახე. ვინ იცის, ეგება ტყუილი ვატყუებ თავს, აფერი არაა! სტავლულებმა თურმე, - არააო. ეგება იმისთანაი ბნელი უფსკრულია, მე რომ იმ ღამეს მესიზმა. წახვალ შით, წახვალ, ხელის მოსაკიდი არ გაქ და ფეხის!.. რას ვფიქრავ? თვითონ ვნახავ, რაც არის... შენ არ მოკტები და სხვაი ყველაიო!.. ეგება დასტურ არ მოკტები! არა, ცრუობაა, ყოლიკაცი მოკტება... სუ! მგონია მამალმა იყივლა, თუ ტყულა მომეყურა? მალე, თვარა დამათენდება თავზე! ამელამ თუ არ იქნა, მერე აღარ იქნება... აა, შენ გლახავ, ჩემო თაო! შენგამეტს არ უქნია თუ? ცოფის წამალზე რომ ვქენი, ესე თვალეზი დავხუჭე, გააქანე ხელი და გათავდა!.. იმისთანაი წვიმაა, რომ კაცი ვეფერს გეიგონებს. მერე ქე გეიგონონ, თუ გინდა, რა მენაღვლება! სიფრთხილე კია საჭირო, ასვლაზე არ დამინახოს. რას დეინახავს, სძინავს” - ამ სიტყვებით მელანია ხელახლა წამოდგა ლოგინიდან, სწრაფად მივიდა ქმრის თავსასთუმალთან, ფრთხილად აიღო დამბაჩა და წამოიღო თავის ზანდუკისკენ. ჯერანს ეძინა. „ამით მიპირობდა ჩემი ქმარი მოკვლას! ნეტაი მოვეკალი”, - გაიფიქრა მელანიამ და დაჯდა ლოგინზე. რამდენიმე ხანს კიდევ მძიმედ იყო ჩაფიქრებული, მერე ასწია თავი: „ასე უნდა, მგონიაო, - თქვა, შეაყენა ჩახმახი ფეხზე, - აბა, მაშინ რომ ვქენი, ესეო”, - ჩაილაპარაკა და მიიღვა დამბაჩა გულზე. მაგრამ გააჟრჟოლა და ხელახლავ ჩამოიღო ხელი. ერთი-ორი წამის შემდეგ ხელახლავ მიიღვა, დახუჭა თვალეზი და სწრაფად მოსწია დამბაჩის ფეხი.

დამბაჩის ხმამ გააღვიძა ჯერან, რომელსაც ეგონა, მეხი დაეცა სახლსო, და გაღვიძების დროს დაიყვირა: „აუ, დააქცია მეხმა სახლი!” წამოვარდენ ლოგინიდან ხვარამზე და ელისაბედიც, ამათაც ასე ეგონათ, მეხი მოხვდა სახლსო.

- რეიქნა ქიაფი? - დაუწყო ჯერანმა ძებნა სპიჩკას.

- რა ვიცი, თქვენ გქონდათ იქინეი, - გამოსძახა ელისაბედმა ძმას და შემდეგ გაჯავრებულმა, რომ მისი რძალი ხმას არ იღებს ასეთ დროს, დაატანა:

- დედაკაცო, რომ გატყვირე ახლა სული, შენ ვერ მონახავ ქიაფს!

- ამას სხუმის როის ქონდა ოჯახის ჯავრი, ახლა რომ ექნება! სახლი კალამ დაგვექცა თავზე და ამას ყურიც არ გუუნძრევია! - თქვა მწყრომიარედ ჯერანმა, რომელმაც ამასობაში ნახა სპიჩკა და აანთო.

სინათლეზე გამოჩნდა მელანია, რომელიც ზანდუკის სიახლოვეს დაცემულიყო იატაკზე და მკერდიდან სისხლი გადმოსდიოდა. მის სიახლოვეს ეგდო დაცლილი დამბაჩა, ოთახში იდგა თოფის წამლის სუნი. ჯერანმა მორთო ყვირილი. შემოვარდენ ხვარამზე და ელისაბედ მეორე ოთახიდან და ამათაც მორთეს წივილ-კივილი. დიდხანს ყვიროდენ და კიოდენ. მაგრამ რადგანაც საშინელი წვიმა იყო, ამათი ხმა მეზობლებმა დილამდე ვერ გაიგონეს. როცა მეზობლები მოვიდენ და ნახეს - მელანია ტყვიით არის მკვდარიო, - მოილაპარაკეს ერთმანეთში: აგი რომ დავმალეთ, სისხლის სამართალში მიქვეცემენო. შეატყობინეს მამასახლისს. ამ უკანასკნელმა გაგზავნა რაპორტი, სადაც რიგი

იყო. მოვიდენ ექიმი და გამომძიებელი, შეამოწმეს მელანიას გვამი და მისცეს ხალხს მისი დამარხვის ნება. ჯერან კი დაიჭირა გამომძიებელმა და გაგზავნა სატუსაღოში. - როცა დამტკიცდება, თვითონ მოიკლა თავი და შენ არ მოგიკლავს, გაგათავისუფლებენო, - უთხრა მას წაყვანის დროს.

გავიდა ხანი. ჯერან ციმბირში გაგზავნეს, რადგანაც ვერ დაამტკიცა, რომ მისმა ცოლმა თვითონ მოიკლა თავი. მეტადრე დიდი მნიშვნელობა იქონია ჯერანის საქმეში იმ გარემოებამ, რომ ჯერან ერთ დროს უპირებდა თავის ცოლს მოკვლას. ელისაბედს ხომ დიდი ხნიდან ეტყობოდა ჭლექის ნიშნები. ძმის დაკარგვამ სულ მთლად მოუღო ბოლო მის სიცოცხლეს. სამ წელს იყო ჭლექით ავად, შემდეგ მოკვდა. ხვარამზე რამდენიმე თვეს მოსთქვამდა და ტიროდა შვილებს. მერე დატოვა სახლ-კარი და სენაკში დადგა. მხოლოდ ხადახან ჩამოვიდოდა დაყრუებულ ოჯახში, თითო პირს იტირებდა და ხელახლავ წავიდოდა. ბოლოს საბრალო ჭკუიდან შეიშალა და ვისაც შეხვდებოდა, ეხვეწებოდა - ჩემი ჯერანის საცოლოთ ერთი კაი ქალი გამომირჩიეთო. კარგა ხანს იყო ამ ყოფაში და ბოლოს ეშველა - მოკვდა.

უპატრონოდ დარჩენილი ჯერანის ოჯახი გაინაწილეს ჯერანის ახლო ნათესავებმა. წაიღეს ბეღელი, ნალია, პატარა სახლი და სხვა, რაც კი რამ მოიხმარებოდა. მხოლოდ ოდას კი არავინ ჰკიდებდა ხელს, რადგანაც ჭლექიანი ანუ, როგორც სოფელში ეძახიან, ხველიანი მოკვდა შიგ. გაყიდვა უნდოდათ, მაგრამ მუშტარი არ გამოჩნდა: ამიტომაც ადგილზე ღპებოდა ეს კოპწია, ოროთახიანი სახლი. ჯერანის ნათესავებს შორის საცილოდ გამხდარი ეზო კი გავერანდა.

აი, ეს გახლავს, ჩემო მკითხველო, იმ პარტახის ისტორია, რომლის სურათი ამ მოთხრობის დასაწყისში შეგხვდათ.

1892 წ.